

Original Research Paper

Understanding and interpretation of social science professors and students about the feminization of the university

Ahmad Kalateh Sadat *¹

Associate Professor, Department of Sociology, Yazd University, Yazd, Iran

ARTICLE INFO

Received: Oct. 12, 2023
Revised: Dec. 1, 2023
Accepted: Dec. 19, 2023

KEYWORDS

Hyper-femininity
university
culture
excellence
stagnation

* Corresponding Author

✉ asadati@yazd.ac.ir

☎ +98 35 31233977

How to Cite this article:

Kalateh Sadat, A. (2024). Understanding and interpretation of social science professors and students about the feminization of the university. *Journal of University Studies*, 2(2), 59-88.

doi: 10.22035/jous.2024.5398.1085

URL:

https://www.jous.ir/article_502.html

Copyright:

© Authors retain the copyright and full publishing rights. This is an open access article under the CC BY license.

<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

ABSTRACT

Regardless of stereotypes, values, or gender orientation, a general assessment of the university atmosphere and the status of continuing education among boys in society suggests that the university environment has become, or is tending to become, feminized. The aim of this study is to explore and analyze the perceptions and interpretations of social science faculty members and students regarding this situation. The present qualitative study was conducted in 2023-2024 with 32 participants at Yazd University and employed thematic analysis for coding. The results indicate that, irrespective of the ideological and affirmative orientations that are often statistical and political, there exists a notable sense of fear, hope, and social anxiety among female university students. The interviewed students experience a range of emotions, including fear, hope, and panic regarding their academic lives, primarily stemming from concerns about their social and career futures. Factors such as the increasing age of marriage, limited choices in selecting a spouse, family pressures, and heightened expectations contribute to the negative outcomes identified in this research. However, there are also positive consequences, including enhanced social engagement, increased bargaining power, a pursuit of justice, greater self-awareness, and the maximization of personal utility. The five themes constructed from the research are: Visual Hyper-Femininity, Environmental Tranquility, Personal Growth, Generalized Imbalance, and Multifaceted Stagnation. It is recommended that scientific and cultural policymakers consider the findings of this study and conduct further research at the national level to explore the various dimensions of this subject.

INTRODUCTION

In Iran a shift in the gender ratio of university students will have significant cultural and social implications for both the university and society at large. First, this change reflects an alteration in the literacy rates of the gender group that is underrepresented in higher education. For instance, with a female student enrollment rate of 60%, it suggests that at least 10% of individuals from this group have not pursued university education. Furthermore, attending university has become a vital aspect of modern life, and those who do not enroll are often marginalized as a result. Consequently, this shift in gender ratio is likely to impact various aspects of life, including marriage patterns, childbearing rates, parenting methods, and numerous other societal issues.

Yazd University is a prominent institution of higher education that, according to the latest statistics, enrolls 13,400 students across various fields of study, including humanities, technology, basic sciences, and more. Of these students, approximately 41 percent are male, while about 59 percent are female. This 59 percent representation of women at Yazd University reflects a significant social reality, highlighting the feminization of the university and the substantial presence of women at Yazd University.

. The higher proportion of women at Yazd University compared to men may be attributed to the cultural, traditional, and religious context of Yazd. Families in Yazd likely prefer that their children study locally, as this allows for greater accessibility and oversight. Consequently, the ability to monitor and support their children is prioritized over attending universities outside the province, even if those institutions offer more desirable fields of study. Thus, the accessibility and manageability of education, along with social considerations, take precedence over the specific academic discipline, making admission to Yazd University the primary goal for many families in the region. Despite the local factors contributing to the feminization of Yazd University, there is a broader statistical trend indicating a female dominance among university students, with a significant number of women and girls enrolling. This article aims to investigate the potential positive and negative effects and consequences of this feminization from the perspectives of both university students and professors. It seeks to understand how students evaluate this phenomenon in a self-reflective context. Accordingly, the present study will explore and analyze the perceptions and experiences of students and professors regarding the feminine environment within the university.

METHODOLOGY

This research is a qualitative study conducted in Yazd during the 2023-2024 academic year. The participants were purposefully selected from among students and professors in the social sciences department at the university. Following the criterion of data saturation—meaning that data collection continued until no new

information emerged—32 participants were included in the study. Data were collected using two methods: semi-structured interviews and open-ended text questions. A total of 17 interviews were conducted, along with 15 open-ended questions. The most significant questions focused on the lived experiences within the university environment. The first question asked participants to explain their understanding and experiences of the university environment in relation to gender. Additionally, participants were asked to consider the positive and negative consequences of such an environment. After data collection, the information was analyzed using content analysis. The researcher was committed to upholding ethical standards and integrity throughout the research process.

FINDINGS

In general, the participants deemed the existence of a space with a balanced gender ratio essential for the university. A healthy environment, characterized by the presence of both genders, fosters prosperity and growth. However, the current situation does not reflect this ideal. The participants perceived the university environment as gender-unbalanced, particularly noting the feminization of the institution, especially in fields related to the humanities. This feminization has yielded both positive and negative consequences. On the positive side, it has contributed to the creation of a calm and stress-free environment, particularly for female undergraduate students. In this setting, students feel comfortable expressing their opinions in the classroom and presenting their coursework. Prior to entering university, many students worry about being ridiculed or rejected by male classmates; however, in classrooms where the majority of students are female, this concern has largely dissipated. Conversely, the feminization of the university highlights the growth and development of women in both the academic and societal spheres, which cannot be overlooked. This shift has elevated the role of women in society, enabling them to enter the labor market under better conditions and receive more equitable wages. Nevertheless, undesirable consequences have also emerged alongside this feminization. Participants expressed a desire for the university to provide a platform for greater interaction and understanding between the sexes, which is challenging in a predominantly female environment. In essence, they have transitioned from a feminine space (high school and earlier) to another feminine space at the university level. This shift has hindered the development of knowledge and skills necessary for understanding the opposite sex, which is crucial for a successful married life. Additionally, entering the university and this feminine space has led to an accumulation of expectations among the participants.

The primary purpose of attending university is to pursue higher education and, consequently, to connect with peers in similar circumstances. When boys do not enroll in university, such opportunities for connection are lost. Girls find themselves in a conflicting situation: they must choose between not attending university and getting married or pursuing higher education and potentially

University Studies

Vol. 2
Issue 2
Winter 2024

missing out on marriage due to the limited number of boys who attend university. When a girl enters postgraduate education, neither she nor the boys her age who have not enrolled in university believe they are suitable matches for one another. Furthermore, the increasing number of girls attending university often limits their chances of securing jobs that align with the status of a university graduate. As a result, their career prospects become vague and uncertain, leading many to prepare for low-wage positions in the job market or non-governmental organizations. While university offers opportunities for personal growth and development, the heightened emphasis on femininity has unintentionally undermined the expectations and aspirations of many girls. The themes explored in this discussion are organized under five headings: Visual Hyper-Femininity, Environmental Tranquility, Personal Growth, Generalized Imbalance, and Multifaceted Stagnation.

CONCLUSION

Regardless of any stereotypical, value-based, or gendered perspectives, it must be acknowledged that the feminization and single-sex orientation of the university environment have not met the expectations of participants in general. Research findings indicate that while higher education has created unparalleled opportunities for women and girls, the decline in boys' enrollment in universities and their neglect of higher education have resulted in unexpected and unforeseen consequences for society. Initially, it has created a uniform yet unsettled social environment for girls. Those who sought to enter university during their educational years aimed to gain greater awareness and knowledge about the opposite sex, enhance their life skills, and, if necessary, pursue marriage and family life through higher education. However, they find that university no longer offers such opportunities. The prevalence of single-sex classes and the significant decline in male enrollment have deprived girls of invaluable chances to develop their literacy and social understanding of the opposite sex. On the other hand, attending university has resulted in unforeseen consequences, such as an imbalance in literacy rates between the two gender groups in society. This, in turn, can lead to further unfortunate outcomes, including permanent celibacy among university-educated women, particularly those with postgraduate degrees. Additionally, there may be an imbalance in family formation, where an uneducated man marries an educated woman, leading to uncertainty in child-rearing practices within such families.

ACKNOWLEDGMENTS

This article was written without any financial fund. The author would like to express gratitude to the contributors.

CONFLICT OF INTEREST

No conflict of interest has been declared by the author.

BIBLIOGRAPHY

- Atta, S. (2023). Iran witnessed increase in number of literate, educated women after Islamic Revolution. *Tehran Times*. Retrieved from <https://www.tehrantimes.com/news/486261/Iran-witnessed-increase-in-number-of-literate-educated-women>
- Baker, H., & Venkley, F. (2009). *Rāhnamā-ye beynalmellali-e barāvārd-e payāmdhā-ye ejtemā'i* [International Guide to Social Impact Assessment] (Trans. Hādī Jalīlī). Tehran, Iran: Cultural and Social Deputy of Tehran Municipality. (In Persian)
- Burge, R.J. (2009). *Practical Guide to Social Impact Assessment* (M.A. Ramazani, & M. Gholich, Trans.). Tehran, Iran. Jāme'ešenāsān.
- Fazeli, M. (2012). Arzyābi-ye ta'sirāt-e ejtemā'i: Siyāsathā, barnāmeḥā va tarhhā [Social Impact Assessment: Policies, Programs, and Plans]. Tehran, Iran: Tisā.
- Fazeli, N. (2017). *Zanāneh šodan-e šahr; bā ta'kīd bar fazāhā-ye šahri* [The Feminization of the City; With an Emphasis on Urban Spaces]. Tehran, Iran: va Farhangī.
- Habibpour Gatabi, K., & Ghaffary, G. (2011). Ilal-e afzāyēš-e senn-e ezdevāḡ-e doxtarān [A Study on The Causes of Rising Marriage Age Among Girls]. *Woman in Development & Politics*, 9(1), 7-34.
- Hasani, R., & Akhavan Kazemi, M. (2020). Nājonbeš-e zanān va taḡyīr dar monāsebāt-e ejtemā'i dar Irān [Women's Non- Movement in Iran and the Shift in Social Relations]. *Sociological Cultural Studies*, 11(3), 59-85. <https://doi.org/10.30465/scs.2020.26330.2060>
- Hering, L., Baiardi, A., & Namini, J. E. (2021). *Female admission cap in higher education: The case of Iran*. No. TI 2021-073/V, Tinbergen Institute, Amsterdam and Rotterdam.
- Khademi, A., & Sadeghie Fasai, S. (2016). Farātaḥlīl-e čahār dahe pažūheš dar ḥūze-ye mošārekāt-e zanān [Meta-analysis of four decades of research in the field of women's participation]. *Women's Studies Sociological and Psychological*, 14(2), 34-70. <https://doi.org/10.22051/jwsp.2016.2487>
- Kharazmi University (2021). *Distribution of Iranian students and Gender*. Retrieved from: <https://iro.khu.ac.ir/find-68.26131.60650.en.html>
- Lotfi, M.H., Aminian, A., Noori Shadkam, M., Ghomi Zadhrou, A., & Zare, M. (2007). *Barrāsī-ye važ'iyat-e salāmat-e ravānī-ye dānešjūyān-e vorūdī-ye sālḥā-ye 81-85* [Examining the Mental Health Status of Students Admitted Between 2002 and 2006]. *Fašlnāmeḥ-ye Tebb va Tazkīyeh*, 16, 66-67.
- Mehran, G. (2009). "Doing and undoing gender": Female higher education in the Islamic Republic of Iran. *International Review of Education*, 55, 541-559. <https://doi.org/10.1007/s11159-009-9145-0>

University Studies

Vol. 2
Issue 2
Winter 2024

Moinifar, H. S. (2012). Higher education of women in Iran: progress or problem?. *International Journal of Women's Research*, 1(1), 43-60.

Nosrati, S., Sabzali, M., Arsalani, A., Darvishi, M., & Aris, S. (2023). Partner choices in the age of social media: are there significant relationships between following influencers on Instagram and partner choice criteria?. *Revista De Gestão E Secretariado*, 14(10), 19191-19210. <https://doi.org/10.7769/gesec.v14i10.3022>

Nosraty, N., Tomraee, S., & Zamani, M. (2020). Beauty business in Iran: Does beauty make you healthy? *Socio-Spatial Studies*, 4(1), 1-11. <https://doi.org/10.22034/soc.2020.211920>

Pourkhazai, S., Mehran, G., Ahmadi, P. and Adli, F. (2023). Relations between higher education system and gender: Life experience in single-sex Alzahra University. *Interdisciplinary Studies in the Humanities*, 15(4), 145-169. <https://doi.org/10.22035/isih.2023.5172.4941>

Rahbari, L. (2016). Women in higher education and academia in Iran. *Sociology and Anthropology*, 4(11), 1003-1010. <https://doi.org/10.13189/sa.2016.041107>

Richards, M., & Panfil, S.N. (2010). Manual for Social Impact Assessment of Land-Based Carbon Projects. Version 1. Forest Trends, Climate, Community & Biodiversity Alliance, Rainforest Alliance and Fauna & Flora International. Washington, DC. Retrieved from https://www.forest-trends.org/wp-content/uploads/imported/sia-manual_part-i_9-20-10-pdf.pdf

Sadeghi, E. (2021). Siyāsat-e jensiyat dar Irān-e mo'āser: Naqš-e dowlat dar tağyir-e vaziyat va hoquq-e zanān (1270-1392) [Gender Policy in Contemporary Iran: The Role of State in Changing the Status and Rights of Women (1891-2013)]. *State Studies*, 7(27), 59-87. <https://doi.org/10.22054/tssq.2021.43143.710>

Safiri, K. (2007). Women and higher education. *Social Issues in Iran*, 3, 101-127.

Samim, R. (0621). Prehistory and history of universities in Iran: An alternative approach [Editor's Note]. *Journal of University Studies*, 1(3), 5-6. <https://doi.org/10.22035/jous.0621.457>

Vanclay, F. (2003). International Principles For Social Impact Assessment. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 21(1), 5-12. <https://doi.org/10.3152/147154603781766491>

Zahedifar, E. (2012). *Women in Higher Education in Iran: Student perceptions of career prosperity in the labour market* (Master's thesis). Universitetet I Oslo.

Zahiri Niya, M., & Beroziyan, B. (2012). Moqāyese-ye avāmel-e mo'asser dar vorūd-e zanān va mardān be dānešgāh [The Comparison of Effective Factors on Entrance of Men and Women to University]. *Quarterly Journal of Woman and Society*, 3(12), 69-90.

Zamani, M., Nourbakhsh, Y., & Nayebi, H. (2021). Erā'e-ye olgū jahat-e erteqā-ye salāmat-e ejtemā'i az țariq-e šabakehā-ye ejtemā'i (mored-e motāle'e: šabake-ye ejtemā'i-ye Instagram) [Presenting a pattern for promoting social health through social networks (Case study: Instagram social network)]. *New Media Studies*, 7(28), 42-1. doi: <https://doi.org/10.22054/nms.2022.63698.1277>

مقاله پژوهشی

درک و تفسیر اساتید و دانشجویان علوم اجتماعی از زنانه شدن دانشگاه

احمد کلاته ساداتی^{۱*}

^۱ دانشیار، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران

چکیده

در یک ارزیابی کلی از فضای دانشگاه و مسئله ترک تحصیل قشر پسر در جامعه، و فارغ از هر جهت‌گیری جنسیتی، می‌توان گفت که فضای دانشگاهی، زنانه شده، یا میل به زنانه شدن دارد. هدف تحقیق حاضر کشف و واکاوی درک و تفسیر اساتید و دانشجویان علوم اجتماعی از وضعیت پیش‌گفته است. مطالعه کیفی حاضر در میان ۳۲ مشارکت‌کننده در دانشگاه یزد انجام شد. داده‌ها با دو روش مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و سؤال باز متنی جمع‌آوری و با روش تحلیل مضمونی کدگذاری شد. نتایج تحقیق ضمن صحنه گذاشتن بر موقعیت رشد فردی و اجتماعی زنان، اما دلالت بر وجود نوعی بیم و نگرانی اجتماعی از وضعیت فعلی دانشگاه است. دانشجویان دختر مورد مصاحبه در درون طیفی از بیم و امید و نوعی سراسیمگی در زندگی تحصیلی روبرو هستند که همانا نگرانی از آینده اجتماعی، شغلی و زیست اجتماعی است. افزایش سن ازدواج، محدودیت انتخاب همسر، نگرانی خانواده، بالا رفتن سطح انتظارات و امید، بخشی از پیامدهای منفی این تحقیق در کنار پاره‌ای از پیامدهای مثبت آن در قالب افزایش حضور اجتماعی، قدرت چانه‌زنی و حق‌خواهی، افزایش خودآگاهی و ارضاء حداکثر مطلوبیت‌ها برای دختران است. پنج مضمون برساخت شده تحقیق عبارت‌اند از فرازانگی بصری، آرامش محیطی، رشد فردی، ناترازی عمومیت‌یافته و رکود چندوجهی. توجه سیاست‌گذاران علمی و فرهنگی به یافته‌های تحقیق حاضر و انجام مطالعاتی در سطح ملی راجع به ابعاد موضوع پیشنهاد می‌گردد.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۲۰

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۹/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۲۸

واژگان کلیدی:

زنانه شدن

دانشگاه

فرهنگ

تعالی

رکود

* نویسنده مسئول

✉ asadati@yazd.ac.ir

☎ ۰۹۸-۳۵۳۱۲۳۳۹۷۷

چگونه به این مقاله ارجاع دهیم:

کلاته‌ساداتی، احمد (۱۴۰۲). درک و تفسیر

اساتید و دانشجویان علوم اجتماعی از

زنانه شدن دانشگاه. فصلنامه مطالعات

دانشگاه، ۲(۲)، ۵۹-۸۸.

doi: 10.22035/jous.2024.5398.1085

JRL:

https://www.jous.ir/article_502.html

© نویسندگان دارای حق نشر و کلیه حقوق انتشار می‌باشند.
دسترسی به متن کامل مقاله براساس قوانین کوریتیو کامانز
CC BY 4.0 آزاد است.

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

۱. مقدمه و بیان مسئله

آمارها نشان می‌دهد در سال ۱۳۵۷ که مقارن با پیروزی انقلاب اسلامی بود، ۶۹ درصد از دانشجویان دانشگاه‌های کشور را مردان و ۳۱ درصد را زنان تشکیل می‌دادند. بعد از انقلاب اسلامی و به تاسی از مفاهیم دینی و ارزشی، رهبران سیاسی و مسئولان بر گسترش آموزش عمومی و ایجاد نهادهای مختلف مانند نهضت سوادآموزی و تأسیس گسترده مدارس و دانشگاه‌ها در سراسر کشور تأکید داشتند. همچنین تأکید برنامه‌های توسعه بر گسترش عدالت اجتماعی به موازات تحولات آموزش عالی، منجر به تحرک و افزایش دسترسی بخش مهمی از جمعیت کشور به ویژه زنان به عرصه‌های علم‌آموزی و تحصیلات عالی شد. این اقدامات فرصت‌های زیادی را برای آموزش عمومی دختران در دهه‌های ۶۰ و ۷۰ فراهم کرد که نتیجه آن افزایش تقاضای آنان برای تحصیل در آموزش عالی در دهه‌های ۷۰ و ۸۰ و کاهش شکاف جنسیتی بود. گسترش شهرنشینی و تحولات فرهنگی و اجتماعی ناشی از توسعه و گسترش هنجارهای عدالت اجتماعی در خانواده ایرانی، مسیر را برای دستیابی زنان به آموزش عالی هموار کرده است. امروز زنان به عنوان بخش عمده‌ای از جمعیت دانشجویی کشور شناخته می‌شوند و آموزش عالی نقش مهمی در توسعه توانمندی و مهارت‌های آنان داشته است.

به‌رغم سیاست‌های تعادل‌سازی جنسیتی، تعداد دانشجویان زن در چند دهه اخیر رو به افزایش بوده است. اطلاعات مرکز آمار ایران گویای آن است که در سال تحصیلی ۷۱-۷۰ ۷۰ تنها ۲۹ درصد پذیرفته‌شدگان دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی (به استثنای دانشگاه آزاد) را دختران تشکیل می‌دادند؛ در سال ۱۳۸۰ برای اولین بار، تعداد زنان پذیرفته شده در دانشگاه‌های دولتی از تعداد مردان بیشتر شد. در این سال، زنان ۵۰/۵ درصد از کل پذیرفته‌شدگان دانشگاه‌ها را تشکیل دادند (صمیم، ۱۴۰۲). این رقم در سال ۸۱-۸۲ به ۵۳ درصد و در سال ۸۴-۸۳ به ۵۳/۶ درصد رسیده است (سفیری، ۱۳۸۵). گزارش اخیر و در سال ۲۰۲۳ این سهم را ۶۰ درصد تخمین زده است (آتا، ۲۰۲۳). در فضای عمومی دانشگاه‌ها نیز شاهد حضور بیشتر دختران نسبت به پسران هستیم. اگر چه

فصلنامه مطالعات دانشگاه

۶۰

دوره ۲، شماره ۲
زمستان ۱۴۰۲
پیاپی ۶

پسران همچنان در رشته‌های فنی و مهندسی و علوم پایه، نسبت بیشتری نسبت به دختران دارند، اما در سایر رشته‌ها به‌ویژه علوم انسانی، نسبت دختران به پسران بسیار زیادتر است. در فرهنگ ایرانی، آموزش امری جنسیتی نیست. آموزش به ارتقای رشد و دانش انسانی می‌انجامد و همان اندازه که بر آموزش تأکید می‌شود بر تربیت نیز توصیه می‌شود. هر انسانی فارغ از جنسیت یا سایر تعلقات و ویژگی‌های فردی و اجتماعی، حق تحصیل و برخورداری از تعلیم و تربیت دارد. عمومیت یافتن آموزش و آموزش عالی جنسیت‌بردار نیست و به عنوان یک ارزش انسانی، حقوق مدنی و شهروندی و شاخص جهانی، فارغ از هرگونه نژاد و جنسیت و تعصب، بایستی در جامعه عمومیت پیدا کند (صادقی فسا و خادمی، ۱۳۹۵).

بدون شک ورود به دانشگاه مقطعی بسیار حساس در زندگی نیروهای کارآمد، فعال و جوان هر کشوری است و غالباً با تغییرات زیادی در روابط اجتماعی و انسانی آنان همراه است. قرار گرفتن در چنین شرایطی غالباً با فشار و نگرانی توأم بوده و عملکرد و بازدهی افراد را تحت تأثیر قرار می‌دهد (لطفی و همکاران، ۱۳۸۶، ۵۰). این مسئله را باید در کنار سایر فشارهای اجتماعی وارد بر زنان در نظر گرفت؛ فشارهایی که امروزه به واسطه شبکه‌های اجتماعی شدت یافته و محیط دانشگاه نیز می‌تواند آن‌ها را تشدید کند. پژوهش‌ها نشان داده‌اند که استانداردهای زیبایی در ایران، منجر به افزایش اضطراب و کاهش اعتمادبه‌نفس در میان زنان شده است. این وضعیت، که تحت تأثیر انتظارات اجتماعی و تبلیغات رسانه‌ای شکل گرفته، می‌تواند استرس محیط دانشگاهی را افزایش داده و بر نگرش دانشجویان نسبت به هویت فردی و اجتماعی‌شان اثر بگذارد (نصرتی و همکاران، ۲۰۲۰). زنان با بهره‌گیری از آموزش می‌توانند مهارت‌های لازم برای مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی را به دست آورند. در این راستا، آموزش عالی به عنوان بستری برای پرورش نیروی انسانی متخصص و فرهیخته، نقش بسزایی در توانمندسازی زنان برای خدمت به جامعه ایفا می‌کند (پورخزایی و همکاران، ۱۴۰۲، ۱۴۶). ورود به دانشگاه و فضاهاى آکادمیک به عنوان یک ضرورت اجتماعی واقعیت اجتناب‌ناپذیر بوده و برکسی پوشیده نیست، اما غفلت از پیامدها و تبعات آن نیز

همان اندازه نگران‌کننده و چالش‌برانگیز هست. در واقع پیامد اقدامات توسعه آموزش عالی و زنانه‌شدن دانشگاه به عنوان یک مسئله اجتماعی می‌تواند محل بحث بوده و مورد بررسی قرار گیرد.

ارزیابی تأثیرات در کشورهای پیشرفته گویای این واقعیت هست که تمامی سیاست‌ها و اقدامات توسعه‌ای دارای پیامدها و تبعاتی بوده و این تأثیرات می‌تواند کوتاه‌مدت، بلندمدت، انباشتی، دائمی، مقطعی و یا مثبت و منفی باشد. از این حیث، هیچ سیاست و اقدام توسعه‌ای در ذات خود خنثی نبوده و دارای تأثیراتی است که می‌تواند مخرب و یا تسهیل‌کننده باشد. بر اساس آنچه گفته شد، هر سیاست و اقدام توسعه‌ای نیازمند مطالعه و ارزیابی تأثیرات اجتماعی بوده و شناسایی تأثیرات آن می‌تواند به سیاست‌گذاری‌های فرهنگی و اجتماعی کلان جامعه جهت داده و هشدار پیامدی لازم به مسئولان را گوشزد کند. ارزیابی تأثیرات اجتماعی و فرهنگی به فرایند مدیریت انعطاف‌پذیر سیاست‌ها، برنامه‌ها و طرح‌ها کمک کرده و از این رهگذر بر طراحی و عملیات رخدادهای برنامه‌ریزی شده اثر می‌گذارد (فاضلی، ۱۳۹۱، ۹۱).

به لحاظ تاریخی، سال‌های اولیه پس از جنبش مشروطه، سیاست‌های فرهنگی دولت‌های پهلوی مبتنی بر نوسازی و غربی‌سازی (فاضلی، ۱۳۹۶، ۵۴). همچنین دو دوره موسوم به سازندگی و اصلاحات در سال‌های پس از انقلاب اسلامی (صادقی، ۱۴۰۰) سهم بسزایی در ایجاد پدیده زنانه‌شدن جامعه ایرانی داشته است. بنابراین، جامعه ایرانی پس از گذشت این سال‌ها رنگ‌وبوی زنانه‌شدن به خود گرفته است به طوری که با مشاهده جریان زندگی روزمره در شهرها و محله‌ها به راحتی می‌توان شاهد این تغییرات و حضور پررنگ زنان در بسترهای مختلف جامعه بود. جامعه ایرانی تحت تأثیر جهانی‌شدن و رسانه، زنانه‌تر می‌شود. زنانه‌شدن شهر، به معنای حضور بیشتر زنان در فضاهای شهری، مانند (فضاهای مصرفی، فضاهای فراغتی، فضاهای شغلی، فضاهای خدماتی، فضاهای عمومی و غیره) و ناظر به مقاله حاضر فضای دانشگاه می‌باشد. همچنین زنانه‌شدن در معنای کلان، فزونی کارکردها، نقش‌ها و اهمیت زنان در فرایندهای تولید، توزیع و کاربست فضاهای شهری به‌ویژه در کلان‌شهرها

(فاضلی، ۱۳۹۶) را شامل می‌شود. رشد تحصیلات دانشگاهی موقعیت زنان را در جامعه دگرگون کرده و آنان را از یک گروهی که در حاشیه قرار داشتند به گروهی تبدیل کرده که در متن تحولات جامعه قرار گرفته‌اند. زنان با ایستادگی در مقابل کانون‌های قدرت، از طریق امکانات در دسترس، تلاش نموده‌اند تا موقعیت خود را در جامعه ارتقا بخشند (حسینی و اخوان کاظمی، ۱۳۹۹، ۶۱).

تغییر در نسبت جنسیتی دانشجویان در دانشگاه، پیامدهای فرهنگی و اجتماعی برای دانشگاه و نیز برای جامعه را به همراه خواهد داشت. در ابتدا، چنین تغییری، خود گویای تغییر در نسبت و سهم آن گروه جنسیتی است که وارد دانشگاه نشده است. اگر نسبت ورود ۶۰ درصدی دانشجویان دختر را مبنا قرار دهیم، این امر نشان می‌دهد که حداقل ۱۰ درصد از هم‌سن‌وسال‌های این افراد وارد دانشگاه نشده‌اند. علاوه بر اینکه ورود به دانشگاه خود یک ضرورت از زیست در دنیای مدرن است و آن افرادی که وارد دانشگاه نشده‌اند، از چنین موهبتی محروم‌اند، می‌توان گفت که این تغییرات بر پیامدهای ازدواج، نرخ فرزندآوری، شیوه‌های تعلیم و تربیت فرزندان و بسیاری از امور دیگر تأثیرگذار خواهد بود.

دانشگاه یزد یکی از دانشگاه‌های عالی است که طبق آخرین آمار ۱۳۴۰۰ دانشجویی که در تمامی تحصیلی اعم از علوم انسانی، فنی، علوم پایه و سایر رشته‌ها مشغول به تحصیل هستند. از این میان حدود ۴۱ درصد پسر و حدود ۵۹ درصد را دانشجویان دختر تشکیل می‌دهند. این آمار ۵۹ درصدی زنان در دانشگاه یزد گویای یک واقعیت اجتماعی و زنانه‌شدن دانشگاه و سهم بارز زنان در دانشگاه یزد دارد. اینکه چه عواملی منجر در دانشگاه یزد به افزایش سهم زنان بیشتر از مردان شده، شاید با بافت فرهنگی، سنتی و مذهبی یزد مرتبط باشد. به عبارت دیگر احتمالاً خانواده‌های یزدی ترجیح دهند که فرزندان‌شان در شهر یزد تحصیل کرده و در دسترس باشند. در دسترس و قابل کنترل بودن فرزندان مهم‌تر از دانشگاه خارج از استان و در یک رشته دلخواه هست. لذا در دسترس بودن و قابل کنترل بودن فرزندان و ابعاد اجتماعی مهم‌تر از رشته تحصیلی بوده و اولویت اساسی در آموزش عالی برای مردم یزد پذیرش در دانشگاه یزد هست. اما فارغ

از جهت‌گیری بومی و خاص زنانه‌شدن دانشگاه یزد، یک توافق آماری در زمینه غلبه زنانه دانشجویان دانشگاه‌ها و تعدد زنان و دختران ورودی با دانشگاه هست. مسئله اصلی در این مقاله این است که آثار و تبعات احتمالی و مثبت و منفی در ارتباط با زنانه‌شدن دانشگاه از دیدگاه دانشجویان و اساتید دانشگاه چیست و اینکه این مسئله چگونه ارزیابی می‌شود. بر این اساس، مطالعه حاضر تلاش دارد به کشف و واکاوی درک و تجربه دانشجویان و اساتید علوم اجتماعی از فضای زنانه در دانشگاه بپردازد.

۲. پیشینه تحقیق

در مطالعات پیشین، تحقیقاتی پیرامون سیاست‌های اصلاحی ورود زنان به رشته‌های خاص دانشگاهی در ایران انجام شده است. هرینگ^۱ و همکاران (۲۰۲۱) نشان دادند که این سیاست تأثیر منفی بر مشارکت و اشتغال زنان در نیروی کار و تأثیر مثبت بر ازدواج در سنین پایین داشته است. علاوه بر این، این سیاست بیشتر بر مناطق شهری تأثیر گذاشته است (هرینگ و همکاران، ۲۰۲۱، ۷۱). رهبری (۲۰۱۶) در تحقیق خود، ضمن اذعان به افزایش مشارکت زنان در آموزش عالی در ایران، با نگاهی نقادانه و البته تا حدی مبالغه‌آمیز، اصلاحات ساختاری با رویکرد تبعیض مثبت به نفع زنان را پیشنهاد داده است (رهبری، ۲۰۱۶، ۱۰۰۳).

معینی فر (۲۰۱۲) با توجه به افزایش ۶۰ درصدی ورود زنان به دانشگاه، رویکرد مثبتی به این امر داشته است. چرا که زنان تحصیل کرده خانواده‌های کوچک‌تر، نرخ مرگ و میر نوزادان پایین‌تر و نوزادان سالم‌تری دارند. علاوه بر این، زنان تحصیل کرده آمادگی بیشتری برای ورود به بازار کار دارند که برای بسیاری از خانواده‌های زن سرپرست خانوار حیاتی است. با وجود این، پیشنهاد کرده است که پیامدهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی چنین وضعیتی ارزیابی گردد (معینی فر، ۲۰۱۲، ۴۳).

مطالعه زاهدی فرد نشان می‌دهد که یکی از دلایل دانش‌آموزان دختر برای ورود به دانشگاه ازدواج [با شرایط بهتر] است (زاهدی فرد، ۲۰۱۲، ۴).

شبکه‌های اجتماعی، به‌ویژه اینستاگرام، نقش بسزایی در شکل‌دهی معیارهای انتخاب همسر دارند. در پژوهشی که رابطه بین میزان توجه به اینفلوئنسرها و معیارهای همسرگزینی را بررسی کرده است، مشخص شد که افرادی که توجه بیشتری به اینفلوئنسرها دارند، احتمالاً معیارهایی همچون ظاهر و وضعیت مالی را در انتخاب شریک زندگی مهم‌تر می‌دانند. این پژوهش تأکید می‌کند که رسانه‌های اجتماعی می‌توانند درک افراد را از ارزش‌های اجتماعی و معیارهای فردی تغییر دهند (نصرتی و همکاران، ۲۰۲۳، ۳). مهران در تحقیق خود، تحولات زنان در ورود به دانشگاه را مورد بحث قرار داده است. نتیجه تحقیق وی نشان داده است که زنان نسبت جمعیتی بیشتری نسبت به مردان در دانشگاه‌ها دارند، هر چند در سطوح هیئت علمی هنوز چنین اتفاقی نیفتاده است. محقق، یک سؤال مهم را مطرح می‌کند که چرا مردان وارد تخصص‌های مختلف نمی‌شوند و آیا در یک چارچوب «بازسازی جنسیتی» بایستی به ناتوانی و نابرابری علیه مردان در این زمینه پرداخته شود (مهران، ۲۰۰۹، ۵۴۲).

در مطالعات داخل کشور، سفیری (۱۳۸۶) نشان داد که انگیزه بیشتر تحصیلات به خاطر شغل‌یابی و کسب درآمد و پیامدهای اجتماعی زنانه‌شدن دانشگاه، شامل بالا رفتن سن ازدواج، افزایش میزان آزادی زنان در انتخاب همسر، تغییر در الگوی تربیت فرزندان و افزایش سن ازدواج شده است. تحقیق حبیب‌پور گنتابی و غفاری (۱۳۹۰) نشان داد که دخترانی که دیرتر ازدواج می‌کنند، از تحصیلات بالاتری برخوردارند، نگرش فرامادی به ازدواج دارند و اعتقاد بیشتری دارند که با ازدواج، هزینه فرصت‌های ازدست‌رفته بیش از فرصت ازدواج است. تحقیق ظهیری نیا و بهروزیان (۱۳۹۱) نشان می‌دهد که انگیزه‌های اقتصادی-سیاسی (عاملی مهم برای پسران)، و پایگاه اقتصادی و اجتماعی، ازدواج و جاذبه محیط دانشگاه در بین دختران به نسبت پسران عوامل مهم‌تری برای ادامه تحصیل و ورود به دانشگاه می‌باشد. فراتحلیل پژوهش‌های بعد از انقلاب اسلامی در موضوع آموزش زنان توسط صادقی فسا و خادمی (۱۳۹۵) نشان می‌دهد که توجه به آموزش زنان با تمرکز بر آموزش عالی، اشتغال و مهارت‌افزایی بیشترین سهم را در عرصه پژوهشی کشور به خود اختصاص داده و پیوند میان حوزه آموزش و اشتغال و تمرکز بر آموزش با هدف ایجاد اشتغال برای زنان نقطه برجسته‌ای

است که همسویی عرصه دانشی و اجرایی را آشکار می‌سازد. با وجود مطالعات فوق‌الذکر، اما تاکنون مطالعه‌ای به درک و تجربه دانشجویان و اساتید از فضای زنانه در دانشگاه نپرداخته است. سؤال اساسی مطالعه حاضر این است که دانشجویان و اساتید دانشگاه در فضای زنانه چه درک و تجربه متفاوتی داشته و چه دیدگاهی نسبت به چنین فضایی دارند.

۳. رویکردهای نظری

به طور کلی سه رویکرد در این تحقیق مورد بحث قرار گرفته است: سیاست‌گذاری آموزشی، فمینیسم و رویکرد ارزیابی تأثیر. واقعیت این است که رویکردهای نظری و اجتماعی حاکم در ایران در خصوص تحصیلات زنان یک رویکرد غالب و پذیرفته نبوده و با تأکید بر اصول قانونی، لزوم دستیابی به شاخص‌های توسعه و حق عدالت جنسیتی، تحصیلات دانشگاهی زنان را نه تنها لازم، بلکه ضروری می‌دانند. این رویکردها هر کدام به نحوی در حال تبدیل شدن به یک رویکرد غالب و در عین حال مقبولی هستند که عمومیت داشته و به یک هنجار اجتماعی تبدیل شده است. این رویکردها اغلب جهت‌گیری‌های فاقد ملاحظات اجتماعی و فرهنگی دارند. در واقع می‌توان گفت که ملاحظات حاکم بر سیاست‌های توسعه آموزش عالی در ایران اغلب ایدئولوژیک و ابزاری است تا اجتماعی و فرهنگی. در این رویکردها یک لایه تبیینی و یک لایه سیاستی دیده می‌شود که گویی باهم تفاوت و گاهی تعارض دارند. لایه تبیینی به دنبال دلایل ساختاری، تاریخی، قانونی و فرهنگی و یا موانع موجود در فرایند تحصیلات دانشگاهی زنان است و سعی دارد از طریق سیاست‌گذاری در جهت حل و فصل کردن این موانع اقدام کند. در حالی که لایه ایدئولوژیک سعی دارد استدلال‌های خود را با جهت‌گیری‌های اعتقادی و ارزشی همراه کرده و به نقد اجتماعی بپردازد. برخی ادله‌های موافقان زنانه‌شدن دانشگاه عبارت‌اند از: افزایش شاخص کمی توسعه آموزشی و علمی و تأکید بر ارتقاء شاخص‌های آموزشی و بویژه آموزش عالی. در حالی که ادله‌های مخالفین تأکید بر تناسب بین جنسیت و رشته تحصیلی، کیفیت‌گرایی، تأکید بر تعادل در ترکیب جمعیتی دانشگاه و تأکید بر پیامدهای و تبعات بلندمدت و انباشتی می‌باشد.

۳-۱. رویکرد فمینیستی

رویکرد فمینیستی علاوه بر تأکید به لزوم عدالت جنسیتی به واسطه اجحاف تاریخی مردان بر زنان و تاریخ مردانه، به دنبال مقابله با حاکمیت تاریخی مردانه بوده و به این اصل تأکید دارند. یعنی تأکید بر آموزش زنان در دانشگاه نه تنها یک حق زنانه هست بلکه نوعی واکنش نسبت به حاکمیت تاریخی مردانه تصور می‌شود. گویی تحصیل کردن نوعی حق طلبی تاریخی از مردان و انتقام مثبت هست. فمینیسم مکتبی است که فرودست بودن زنان را قابل چون و چرا می‌داند و آن را مستلزم بررسی انتقادی موقعیت کنونی و گذشته زنان و به چالش کشیدن دیدگاه‌های مردسالارانه تلقی می‌کند. مفروضات این مکتب عبارت‌اند از: نخست آنکه زنان و مردان نه تنها موقعیت‌های متفاوتی در جامعه دارند بلکه در موقعیت‌های نابرابری نیز قرار گرفته‌اند؛ دوم، این نابرابری از سازمان جامعه سرچشمه می‌گیرد و از هیچ‌گونه تفاوت مهم زیست‌شناختی یا شخصیتی میان زنان و مردان ناشی نمی‌شود؛ سوم، هر چند افراد انسانی ممکن است از نظر استعدادها و ویژگی‌هایشان با یکدیگر تا اندازه‌ای متفاوت باشند، اما هیچ‌گونه تفاوت طبیعی مهمی وجود ندارد که دو جنس را از هم متمایز سازد؛ چهارم، نظریه‌های نابرابری فرض را بر این می‌گیرند که هم مردان و هم زنان می‌توانند در برابر ساختارها و موقعیت‌های اجتماعی برابرانه‌تر واکنش آسان و طبیعی از خود نشان دهند. به عبارت دیگر، آن‌ها بر این باورند که دگرگون ساختن موقعیت زنان امکان پذیر است. فمینیست‌ها بر این باورند زنان نسبت به مردان محروم‌تر هستند، و آموزش یک وسیله برای بالا بردن پایگاه زنان در جامعه است (ظهورنیا و بهروزیان ۱۳۹۱، ۷۵).

۳-۲. رویکرد سیاست‌گذاری آموزشی

در این رویکرد دلایل لزوم تحصیلات دانشگاهی زنان را باید با ارجاع به آمار و ارقام و شاخص‌های جهانی آموزش و با معیار قرار دادن شاخص‌هایی چون لگاتوم^۱ و توسعه انسانی که دلالت بر افزایش شاخص آموزش عالی دارد، جست‌وجو کرد. این رویکرد

۱. Legatum Prosperity Index شاخص رفاهی لگاتوم که با ۹ سنجه اقتصاد، فرصت‌های کسب‌وکار، حکومت‌داری، آموزش، سلامت، امنیت و ایمنی، محیط زیست، آزادی‌های فردی و سرمایه اجتماعی به مقایسه کشورها می‌پردازد.

افزایش زنان در فضای دانشگاهی را نه تنها لازم می‌داند بلکه از آن به عنوان شاخصی در جهت ارتقای شاخص رفاه و توسعه در جهان قلمداد می‌کند. در این رویکرد هم دلالت‌های فرهنگی، مدنی و شهروندی در تحصیل زنان در آموزش عالی مدنظر است و هم دلالت‌های سیاست‌گذارانه و اجرایی. در واقع تلاش برای افزایش دانشجویان دختر برای ورود به دانشگاه نه تنها لازم بلکه ضرورتی انکارناپذیر است. ورود زنان به دانشگاه نه در راستای سیاست عدالت جنسیتی بلکه یک حق مدنی، اجتماعی و فرهنگی افراد بوده و انسان‌ها فارغ از دلالت‌های جنسیتی دارای شأن انسانی و حقوقی هستند که بخشی از رسالت‌های سیاست‌گذاران آموزشی تأمین و برآورده شدن این مهم است. در این رویکرد فارغ از متغیر جنسیت و نقش دخترانه و پسرانه فضای دانشگاه، مسئله اصلی افزایش سرانه آموزش عالی و شاخص‌هایی است که از طریق حضور کمی و کیفی دختران و پسران در فضای آکادمیک حاصل می‌گردد. فضای دانشگاهی دارای پتانسیل‌های بالایی در جذب نیروی انسانی جامعه داشته و زنان به عنوان نیمی از بدنه جامعه از طریق جذب و حضور در این فضاها به تحقق توسعه و افزایش شاخص‌ها کمک می‌کنند.

۳-۳. رویکرد ارزیابی تأثیر

ارزیابی تأثیر اجتماعی با هدف شناسایی و تبیین پیامدهای مثبت و منفی اقدامات توسعه‌ای است و سعی دارد متناسب با نوع، ماهیت و گستره اقدامات انجام شده، پیامدهای احتمالی آن‌ها را شناسایی و اقدامات و سیاست‌های جبرانی و تعدیلی لازم را تبیین کند. ارزیابی تأثیر اجتماعی در دهه ۱۹۷۰ تنها در بعد زیست‌محیط مطرح بوده است؛ اما امروزه ارزیابی تأثیر اجتماعی دربرگیرنده فرایندهای اجتماعی شناسایی و مدیریت ابعاد اجتماعی اقدامات توسعه‌ای است (ونکلی^۱، ۲۰۱۵، ۳). در واقع مطالعات ارزیابی تأثیر اجتماعی و فرهنگی دلالت بر یک نوع بیش جامعه‌شناختی است که با اتخاذ رویکرد انتقادی از منافع گروه‌های حاشیه‌ای، آسیب‌پذیر و خاموش جامعه دفاع می‌کند (فاضلی، ۱۳۸۹، ۲۱۹). در مطالعات ارزیابی، با توجه به بسترهای

اجتماعی جامعه هدف، منافع گروههای ذی نفع و دامنه تأثیرات پروژه، نوع رهیافت و سیاست غالب در اجرای طرحها، انواع و شدت پیآمدهای احتمالی از این سیاستها را تعیین می‌کند (ریچاردز و پنفل،^۱ ۲۰۱۰).

هنک بکر (۱۹۹۰) ابتدا ارزیابی تأثیر را «فرایند شناسایی تأثیرات آتی یک فعالیت جاری یا پیشنهاد شده» تعریف می‌کند و به تبع آن، ارزیابی تأثیر اجتماعی را یکی از زیرشاخه‌های «ارزیابی تأثیر» و فرایند شناسایی تأثیرات آتی یک فعالیت جاری یا پیشنهاد شده بر افراد، سازمانها و نظامهای اجتماعی کلان می‌داند (نقل در: فاضلی، ۱۳۹۱، ۷۹-۸۰). بر این اساس ارزیابی تأثیرات اجتماعی و فرهنگی به دنبال شناسایی پیامدهای و تأثیرات احتمالی اقدامات توسعه‌ای هستند که در قالب یک سیاست آموزشی نظیر افزایش سهم دختران در دانشگاه یزد تعریف و اجرایی می‌شود. به عبارتی، ارزیابی تأثیر اجتماعی برآورد واقع‌گرایانه‌ای از پیامدهای اجتماعی احتمالی به عمل آورده و پیشنهادهای برای جایگزینی پروژه و سنجش‌های تعدیل احتمالی ارائه می‌دهد (برج^۲، ۱۳۸۹، ۲۷). از نظر بک و ونکلی، برآورد تأثیر اجتماعی فرایند تحلیل (پیش‌بینی، برآورد، بازاندیشی) و مدیریت عواقب خواسته و ناخواسته مداخلات برنامه‌ریزی شده (سیاستها، برنامه‌ها، طرحها و پروژهها) برای محیط انسانی و فرایند تغییر اجتماعی ناشی از این مداخلات است به نحوی که محیط انسانی و زیستی- فیزیکی پایدارتر و عادلانه‌تر پدید آید (بکر و ونکلی^۳، ۱۳۸۸، ۱۸-۱۹). ارزیابی تأثیرات اجتماعی و فرهنگی از آنرو حائز اهمیت است که بر این نظر است که هر نوع برنامه، سیاست و اقدام توسعه‌ای و از جمله سیاست و مداخله در نسبت جنسیتی در دانشگاه، دارای تأثیراتی به شکل مثبت و یا منفی بر جامعه هدف و اجتماعات پیرامونی از خود برجای می‌گذارد.

1. Richards & Panfil
2. Burge
3. Baker, & Venkley

۴. روش

این تحقیق، یک مطالعه کیفی است که در سال ۱۴۰۳ در شهر یزد انجام شد. مشارکت‌کنندگان تحقیق، از دانشجویان و اساتید علوم اجتماعی دانشگاه و به صورت هدفمند انتخاب شدند. با معیار اشباع داده‌ها یعنی تا زمانی که داده‌های به دست آمده تکراری شوند؛ ۳۲ مشارکت‌کننده وارد مطالعه شدند (جدول شماره ۱).

جدول ۱. مشخصات مشارکت‌کنندگان

شماره	اسم	مرتبۀ علمی	رشته تحصیلی	وضعیت تأهل
۱	سارا	مدرس دانشگاه (دانشجو دکتری)	جامعه‌شناسی	متاهل
۲	زهرا	دانشجو کارشناسی ارشد	جامعه‌شناسی	مجرد
۳	مهديه	دانشجو دکتری	جمعیت‌شناسی	متاهل
۴	مریم	دانشجو دکتری	جغرافیا	مجرد
۵	محیا	دانشجو کارشناسی	انسان‌شناسی	مجرد
۶	نیلوفر	دانشجو کارشناسی	انسان‌شناسی	مجرد
۷	فاطمه	دانشجو دکتری	جامعه‌شناسی	مجرد
۸	کریمی	دکتری	انسان‌شناسی	مجرد
۹	سعیده	مدرس دانشگاه (دکتری)	جامعه‌شناسی	مجرد
۱۰	شبنم	دانشجو دکتری	جامعه‌شناسی	متاهل
۱۱	حسین	دانشجوی دکتری	جامعه‌شناسی	متاهل
۱۲	سعیده	دانشجوی کارشناسی	جامعه‌شناسی	مجرد
۱۳	سارا	دانشجوی کارشناسی	جامعه‌شناسی	مجرد
۱۴	حمید	دانشجوی کارشناسی ارشد	انسان‌شناسی	متاهل
۱۵	زهرا	دانشجوی کارشناسی	انسان‌شناسی	مجرد
۱۶	سرور	دانشجوی کارشناسی	انسان‌شناسی	مجرد
۱۷	شهره	دانشجوی کارشناسی	انسان‌شناسی	مجرد
۱۸	زری	دانشجوی دکتری	جامعه‌شناسی	مجرد
۱۹	هانیه	دانشجوی کارشناسی	مددکاری	مجرد
۲۰	رضا	دانشجوی کارشناسی	انسان‌شناسی	مجرد
۲۱	الینا	دانشجوی کارشناسی	جامعه‌شناسی	مجرد
۲۲	علی	دانشجوی دکتری	جامعه‌شناسی	متاهل
۲۳	راضیه	دانشجوی کارشناسی	جامعه‌شناسی	مجرد
۲۴	رضوان	دانشجوی کارشناسی	جامعه‌شناسی	متاهل

فصلنامه مطالعات دانشگاه

۷۰

دوره ۲، شماره ۲
زمستان ۱۴۰۲
پیاپی ۶

شماره	اسم	مرتبۀ علمی	رشته تحصیلی	وضعیت تأهل
۲۵	مهشید	دانشجوی کارشناسی	جامعه‌شناسی	مجرد
۲۶	تهمینه	دانشجو کارشناسی ارشد	جامعه‌شناسی	متاهل
۲۷	فائزه	دانشجو کارشناسی ارشد	جامعه‌شناسی	مجرد
۲۸	هدیه	دانشجو کارشناسی ارشد	جامعه‌شناسی	مجرد
۲۹	نیکو	دانشجو کارشناسی	جامعه‌شناسی	مجرد
۳۰	زینب	دانشجو دکتری	مددکاری اجتماعی	مجرد
۳۱	عارفه	دانشجو کارشناسی ارشد	مددکاری اجتماعی	متاهل
۳۲	طاہره	دانشجوی کارشناسی	جامعه‌شناسی	متاهل

داده‌ها با دوروش مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و سؤال باز متنی جمع‌آوری شد. ۱۷ مورد مصاحبه و ۱۵ مورد نیز به صورت سؤالات باز انجام شد. مهم‌ترین سؤالات راجع به تجربه زیسته دانشگاهی بود. اولین سؤال این بود که درک و تجربه خود از فضای دانشگاهی به لحاظ جنسیتی را توضیح دهید؟ به نظر شما چنین فضایی چه پیامدهای مثبت و منفی به همراه دارد؟ داده‌ها بعد از جمع‌آوری به وسیله تحلیل مضمون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت رعایت اخلاق و صداقت در تحقیق مورد توجه محقق بوده است.

۵. یافته‌ها

به طور کلی، مشارکت‌کنندگان وجود فضایی با نسبت متوازن از هر دو جنسیت را برای دانشگاه ضروری تلقی می‌کردند. در یک محیط سالم، وجود هر دو جنسیت، به شکوفایی و رشد می‌انجامد. اما در شرایط فعلی چنین ایدئالی در دسترس نیست. مشارکت‌کنندگان، بستر و فضای دانشگاه را از نظر جنسیتی، ناموزون قلمداد می‌کردند و نظر به زنانه‌شدن دانشگاه به‌خصوص در رشته‌های مرتبط با علوم انسانی داشتند. این زنانه‌شدن دانشگاه هم پیامدهای مثبت داشته و هم منفی. از یک سو به‌ویژه برای دانشجویان دختر مقطع کارشناسی، به ایجاد شرایط و محیطی آرام و بدون استرس و اضطراب انجامیده است. دانشجویان در کلاس درس و بدون هیچ نگرانی، نظر خود را مطرح کرده و ارائه درسی‌اش را انجام می‌دهد. این در حالی است که یکی از دغدغه‌های آن‌ها قبل از ورود به دانشگاه، نگرانی از این است که از سوی پسران در کلاس مورد تمسخر یا طرد قرار گیرد. در عمده

کلاس‌های درس که تمام یا بخش عمده‌ای از دانشجویان دختر هستند، این نگرانی به طور کلی رخت بر بسته است. از سوی دیگر، این موضوع، نشان‌دهنده رشد و بالندگی زنان در دانشگاه و جامعه است که غیرقابل کتمان می‌باشد. این موضوع نقش زن را در جامعه تعالی بخشیده است و زنان با شرایط بهتری می‌توانند وارد بازار کار شوند یا دستمزد مناسب‌تری را دریافت کنند. از سوی دیگر، پیامدهای نامطلوبی همراه با این زنانه‌شدن شکل گرفته است. مشارکت‌کنندگان انتظار داشتند که دانشگاه بستری را برای گفت‌وگو و شناخت بیشتر از جنس مخالف تعریف می‌کردند که در شرایط زنانه چنین امکانی وجود ندارد. در واقع آن‌ها از یک فضای زنانه (دوران دبیرستان و ماقبل آن) به فضای زنانه جدیدی وارد شده‌اند. این امر باعث کاهش دانش و مهارت در زمینه‌آشنایی و شناخت از جنس مخالف شده است که یک ضرورت برای زندگی زنانه‌ی موفق می‌باشد. از سوی دیگر، ورود به دانشگاه و فضای زنانه، انباشتی از انتظارات را در میان مشارکت‌کنندگان به وجود آورده است. در واقع هدف از ورود به دانشگاه، دستیابی به تحصیلات عالی و به همین نسبت نیز آشنایی با فردی در همین جایگاه است. زمانی که پسران وارد دانشگاه نشوند، چنین موقعیتی، امکان تحقق پیدا نخواهد کرد. دختران در یک موقعیت متعارض قرار گرفته‌اند که دانشگاه نیابند و ازدواج کنند، یا وارد دانشگاه شوند و موقعیت ازدواج را (به علت عدم ورود بسیاری از پسران به دانشگاه) از دست بدهند. زمانی که یک دختر وارد تحصیلات تکمیلی شود، نه خود او و نه پسران هم سن و سالی که وارد دانشگاه نشده‌اند، یکدیگر را مناسب هم قلمداد نمی‌کنند. از سوی دیگر، ورود تعداد زیادی دختر به دانشگاه، امکان دستیابی به شغل در جایگاه و منزلت فارغ‌التحصیل دانشگاهی را از آن‌ها می‌گیرد. لذا آینده شغلی نیز مبهم و نامشخص می‌شود و بسیاری از آن‌ها خود را برای شرایط شغلی در بازار و مشاغل غیردولتی که دستمزد پایینی دارند، آماده می‌کنند. بنابراین، دانشگاه ضمن اینکه فرصتی برای رشد و تعالی فردی است، اما زنانگی تشدید یافته، شرایط را به صورت ناخواسته برخلاف انتظار و خواسته دختران تبدیل کرده است. مضامین احصاء شده در قالب ۵ عنوان فزاینده بصری، آسایش محیطی، رشد فردی، ناترازی عمومیت یافته و رکود چندوجهی ارائه می‌شود (جدول شماره ۲).

جدول ۲. مفاهیم، مضامین فرعی و اصلی مرتبط با زنانه‌شدن دانشگاه

مضامین اصلی	مضامین فرعی	مفاهیم
فرازنانگی بصری	تراکم جمعیتی زنان، زنانگی بصری، تشدید حضور زنان	فزونی جمعیتی دختران، حضور بیش از ۹۰ درصدی دختران، افزایش حضور دختران در رشته‌های علوم انسانی، حضور بیشتر زنان در مقطع کارشناسی، القای حس دبیرستان، زنانگی کلاس‌های رشته انسانی
آرامش محیطی	اعتماد به نفس بالا در کلاس، نداشتن اضطراب، احساس راحتی	نداشتن نگرانی دانشجویان دختر، آرامش دختران در کلاس، احساس امنیت، احساس آرامش، فقدان اضطراب و استرس در دانشجویان دختر، راحتی در رفتارهای درون کلاس و حتی دانشکده
رشد فردی	پیشرفت زنان، ترقی آگاهی زنان، زنانگی چندوجهی	بازیابی جایگاه زن در جامعه، ادامه تحصیل هدفی برای رشد زن، اشتغال احتمالی برای رضایتمندی زنان، افزایش آگاهی زنان، توانمندی زنان، دلگرمی زنان، الگو شدن زنان متأهل در حال تحصیل، تغییر الگوی زن سنتی وقف خانواده، مادران موفق و الگو
ناترازی عمومیت یافته	فرهنگ جنسیتی ضعیف، جامعه مجرد، آسیب فرهنگی، آسیب نهادی خانواده	فرهنگ فاصله‌گذار دو جنس، عدم آشنایی با جنس مخالف، ترس پسران و دختران از تعامل، کاهش ارتباط سالم، کم‌دانشی دفاع از خود در برابر جنس مخالف، عدم یادگیری پوشش مناسب در محیطی مختلط، تصمیم احساسی در مقابل جنس مخالف، غیر عادی بودن روابط دختر و پسر، سوق یافتن دختران به سمت محیط‌های غیردانشگاهی برای آشنایی با پسران، دانشگاه فراغتی، تعویق ازدواج در دختران، ناهمسازی فرهنگی در ازدواج، انزوای پسران، مجرد ۸۰ درصدی دختران دانشجوی دکتری
رکود چندوجهی	نگاه ایزاری به علم، کالایی شدن جامعه، انتظارات ناکام، عدم امنیت شغلی، انزوای مردانه و فقر نظریه	بی‌کارکردی تحصیلی پسران، نداشتن آینده شغلی دختران، دانشگاه ابرازی برای فرار از سربازی، اهمیت پول، رکود اقتصادی، بیکاری، مدرک‌گرایی، عقب‌نشینی مردان نسبت به حضور در دانشگاه، روی آوردن مردان به مشاغل آزاد، عدم سودمندی دانشگاه و مشاغل دولتی در مردان، کاهش مباحث نظری، کاهش کیفیت مباحث، انزوای مردان در بحث‌های نظری به علت تفوق زنانه، ابتر ماندن علوم انسانی، عدم حوصله پسران برای نظر دادن به دلیل غلبه تعدادی و تفکری دختران، عدم پذیرش نظرات پسران

۴-۱. فرازنانگی بصری

فرازنانگی بصری به معنای حضور تام دختران در فضاها از ورودی دانشگاه گرفته تا کلاس درس است. در علوم انسانی، به ندرت می‌توان حضور گروهی پسران را دید؛ اگر هم باشد در گروه‌های دو الی سه نفره است. در حالی که محیط دانشگاه تماماً از حضور دختران و زنان آکنده است. در راستای تغییرات اجتماعی و فرهنگی چند دهه اخیر،

زنانه‌شدن جامعه ایرانی و به تبع آن زنانه‌شدن فضای دانشگاهی مشاهده می‌شود. فرازنانگی بصری، به معنای این است که فضای دانشگاه عموماً از حضور دختران و زنان تشکیل شده است. مردان و پسران به ندرت آن هم در رشته‌های فنی و مهندسی و علوم پایه بیشتر دیده می‌شوند. در سایر رشته‌ها به‌ویژه علوم انسانی، بیشتر دانشجویان دختر هستند. لذا، هم محیط دانشگاه و هم فضای کلاس‌ها و زیست دانشگاهی، به محیطی زنانه بدل شده است؛ به طوری که گویی فضای دانشگاه نیز همچون دبیرستان دخترانه است و حس دوره‌های متوسطه به آنان القا می‌شود. در مواردی، دانشجویان یک کلاس، به‌طور کامل دختر هستند. برحسب نظر مشارکت‌کنندگان این پدیده موجب می‌شود عمدتاً با نگاهی تک‌بعدی و زنانه به مسائل پرداخته شود تا در گفت‌وگوها نتایج مطلوب زنان حاصل شود. این غلبه جنسیتی و نگرشی موجب شده تا پسران کلاس به راحتی توانایی اظهار نظر نداشته باشند و در نتیجه یا خود را از فضای تفکری و گفت‌وگویی کلاس کنار می‌کشند، یا در صورت اظهار نظر، نظرات آنها مغفول مانده یا مردود شود. با این تفاسیر برخی از زنان مشارکت‌کننده معتقدند که این زنانه‌شدن تنها منوط به دانشکده علوم اجتماعی یا پردیس علوم انسانی نیست و به مرور این فضای زنانه به دانشکده‌های فنی و مهندسی نیز بسط یافته و به نسبت گذشته تعداد زنان در آن دانشکده‌ها نیز رو به افزایش است.

گاهی باید تو سالن بگردم به آشنا پیدا کنم و در همان جست‌وجو به چند خانم آشنا برخورد می‌کنم. ولی اگر من به مشکلی برخورد کردم، روی کدام هم‌کلاسی مرد حساب کنم (مشارکت‌کننده ۱۱).

توی هر کلاسی که بریم تعداد دختران خیلی بیشتر از پسران کلاس هستش. مثلاً در دوران کارشناسی در کلاس ما از ۵۰ دانشجوی فقط ۳ پسر، در دوران ارشد از ۱۰ دانشجوی ۳ پسر و در دوران دکتری نیز از ۳ دانشجوی ۱ نفر پسر حضور داشت. و تقریباً اکثر هماهنگی‌ها و گفت‌وگوهای کلاسی توسط خانم‌ها انجام می‌شد و پسران کلاس مشارکت کمتری داشتند (مشارکت‌کننده ۱۸).
به‌نظرم تعداد زن‌ها بیشتر شده ... اگر بنا بر در نظر گرفتن جنبه کمی باشه بله محیط ما زنانه شده (مشارکت‌کننده ۱۲).

این تجربه زیستی در همه جا خودش را نشون می‌ده. از همون ورودی تعداد خانم‌های راننده در پارکینگ و گیت ورودی که نگهبان زن داره که در واقع حجاب و پوشش را کنترل می‌کنه و انگار

مردها را نمی‌بینند. تا در حیاط، کریدورها و حتی در بوفه و غذاخوری نیز زنان غالب‌اند حتی کارمندان زن نیز به نظر بیشتر میان (مشارکت‌کننده ۱۴).

از در ورودی دانشگاه که وارد می‌شوی چند درصد می‌تونی دختر ببینی و چند درصد پسر می‌بینی؟! یعنی تعداد درصد پسرها مشخصاً کاهش پیدا کرده. وقتی وارد کلاس می‌شوی می‌بینی نود درصد کلاس دخترن، شاید ده درصد کلاس پسر باشن (مشارکت‌کننده ۱۱).

رشته ما که زنونه هه، یعنی کاملاً زنونه هه [هست]. برای من کارشناسی خیلی جالب بود که تعداد پسرانقدر کمه تورشته ما. من مردم‌شناسی خونده بودم و مثلاً ما تو جمع ۴۰ نفره شاید ۲ تا ۳ تا پسر داشتیم توی ورودیمون و جالب نبود برام. اخه آدم تو محیط دانشگاه به تعادل جنسی مخلواد [می‌خواهد] نه اینکه بگم حالا چرا زنانه شده، نه اگر از انور مردانه‌ام شده بود بنظروم جالب نبود. شاید اینجوری حس دبیرستان بهت دست می‌ده (مشارکت‌کننده ۳).

۴-۲. آرامش محیطی

دانشجویان دختر این پیش‌فرض را دارند که اگر وارد محیط مردانه شوند، ممکن است محدودیت‌هایی را تجربه کنند. نگرانی و ترس از اینکه در فضای کلاسی که تعداد پسران بیشتر باشد، اعتماد به نفس ارائه نظر ندارند و یا اینکه ممکن است از سوی هم کلاسی‌های پسر مورد تمسخر واقع شوند، یا اینکه نتوانند بعضی نظرات را مطرح کنند، مهم‌ترین نگرانی‌های آن‌ها قبل از ورود است. شاید بتوان گفت که انتقال از تحصیل در محیط دخترانه (دبیرستان) به محیط با هر دو جنس و با پیش‌فرض احتمالاً غالب بودن پسران، مهم‌ترین نگرانی بیشتر مشارکت‌کنندگان دختر بوده است. اما بعد از ورود به دانشگاه و در فضای کلاسی عموماً زنانه، این نگرانی‌ها فروکش می‌کند و مشارکت‌کنندگان دختر افزایش اعتماد به نفس و احساس آرامش در محیط کلاس را تجربه می‌کنند. بسیاری از مشارکت‌کنندگان دختر، به‌ویژه در سال‌های اول ورود به دانشگاه از چنین تجربه‌ای گفته‌اند، که در چنین محیطی، اعتماد به نفس آن‌ها بالا رفته است. چه بسا که حتی در این فضا، دختران نسبت به اندک پسران می‌توانند نظرات خود را بر فضای کلاس غالب و مستولی کنند. این مسئله باعث افزایش اعتماد به نفس، عزت نفس و در نهایت رضایت مشارکت‌کنندگان شده است. احساس صمیمیت با هم‌کلاسی‌های خود و راحتی در ارائه نظر یا ارائه‌های مرتبط با درس از پیامدهای زنانه‌شدن و تحت‌قالب‌آسایش محیطی می‌باشد. در چنین محیطی، حتی یادگیری نیز بیشتر می‌شود.

باید بگم حس خیلی خوبی دارم چون که قبلاً با پسرها تو یکی محیط آموزشی نبودم که بخواد عادی بشه برام و الان باعث می‌شه که وقتی که محیط زنانه هستش، استرس نگیرم یا نگران این نباشم که پسرها بخوان متلک بندازن (مشارکت‌کننده ۱۶).

خوبی‌هایی که داره خب من فکر می‌کنم همه با هم در کلاس راحتیم و جو صمیمی بینمون برقرار هستش و استرس خاصی نداریم برای ارائه‌ای چیزی (مشارکت‌کننده ۲۱)

احساس راحتی بیشتری داشتم حواس‌پرتی کمتره برا ارائه کلاسی راحتی بیشتری دارم احساس می‌کنم همدلی و همراهیمون بیشتره (مشارکت‌کننده ۲۵).

به خاطر فرهنگ ما حضور پسر برای بیشتر بچه‌ها باعث استرس و خجالتی بودن می‌شه و نبود اون‌ها باعث افزایش فهم و یادگیری و پرسش سؤال برای فهم بیشتر می‌شه (مشارکت‌کننده ۱۳)

در محیطی زنانه، خانم‌ها از لحاظ بیان نظرات، پوشش، نحوه رفتار و... راحت‌تر هستند اما با وجود جنس مخالف برخی رفتارها محدود و در برخی افراد برخی رفتارها جنبه جلب توجه به خود می‌گیرد، از طرف دیگر عدم وجود جنس مخالف، بانوان را از آگاهی نسبت به نظرات جنس مخالف و دیدگاه متفاوتی که آنها دارند محروم می‌کند (مشارکت‌کننده ۱۳).

به عنوان دختر، این فضای زنانه جو کلاس‌ها را به گونه‌ای راحت‌تر می‌سازد. به هر حال آدمی با هم جنس‌های خودش احساس راحتی بیشتری می‌کند؛ اما کلاس‌هایی که در آنها جنسیت به تعادل و یا کمی بیشتر یا کمتر وجود دارد به خودی خود فواید زیادی دارند. به عنوان مثال اکثر دخترها از پرسیدن سؤال ظفره می‌روند و مشکلات درسی‌شان را بیان نمی‌کنند اما پسرها برعکس هستند و این موضوع به شخصه باعث افزایش اعتماد به نفس دخترها نیز می‌شود و کنار یکدیگر یادگیری بهتر می‌شه (مشارکت‌کننده ۲۳).

۳-۴. رشد فردی

ورود بیشتر دختران به دانشگاه، به افزایش سطح سؤال، دانش و مهارت مرتبط با رشته و در نهایت ارتقای شاخص‌های توسعه انسانی در میان آن‌ها می‌انجامد. ورود به دانشگاه در مجموع پیامدهای موثر و مثبت بسزایی با خود به همراه داشته است. مشارکت‌کنندگان چنین فضایی را مایه مباهات و دلگرمی زنان قلمداد کرده‌اند. آن‌ها، هنگامی که مادری شاغل را مشاهده می‌کنند که با تمام وجود در جهت رشد و بالندگی خویش اهتمام می‌ورزد و در عین مشغله‌مندی برای همسر و فرزندان خود به ادامه تحصیل روی آورده، موجب می‌شود تا امید و انگیزه برای ادامه زندگی یابند و این زنان را الگوی زندگی و موفقیت خویش مطرح می‌کنند. از نظر مشارکت‌کنندگان ورود زنان به دانشگاه، نقش زنان را در جامعه متعالی کرده و نشان می‌دهد که زنان می‌توانند در

چندین وجه ایفای نقش کرده و موثر واقع شوند. چرا که امروزه الگوی زنانگی از زن سنتی که همیشه خویش را وقف خانه و خانواده می‌دید، به زنان تحصیل کرده و شاغل تغییر کرده و آگاهی آنان افزون شده است. مشارکت‌کنندگان دورنمایی از رشد فردی و موفقیت را برای خود ترسیم می‌کنند و معتقدند این چنین است که جایگاه زن بازتولید می‌شود. با وجود دورنمای نامشخص شغلی، به هر جهت، تحصیل دختر احتمال اینکه بتواند در یک شغل دولتی مناسب و یا در شغل خصوصی با دستمزد مناسب به کار گرفته شود را بیشتر می‌کند. همچنین، وی را توانمند می‌کند که مهارت‌های اجتماعی بیشتری در جامعه فرا بگیرد تا بتواند به اصطلاح گلیم خود را از آب بیرون بکشد. در نهایت اینکه دانشگاه فرصتی را برای یافتن منزلت و هویت در زنان و دختران ایجاد می‌کند. دانشگاه فرصت هویت‌سازی و استقلال را برای دختران ایجاد کرده است.

توی این فضا تو می‌بینی که چقدر زن‌ها توانمندند، چقدر زن می‌تونه خودشو شکوفا کنه و این یجور دلگرمی هست (مشارکت‌کننده ۲).

محیط دانشگاه برای دختران بازتر می‌شه. می‌رن دنبال شغل مثلاً میخوان معلم بشن (مشارکت‌کننده ۴).

از لحاظ اقتصادی دانشجویان دختر امید بیشتری برای پیدا کردن کار و استقلال دارند و حتی می‌تواند بهانه‌ای برای یافتن همسر از طبقات بالاتر باشد (مشارکت‌کننده ۱۴).

دخترها تجربه کردن محیط دانشگاه براشون جالبه، اینکه توی چنین محیطی باشن و حتی خیلی وقت‌ها چیزی که دخترها رو به سمت دانشگاه می‌کشونه رسیدن به یک استقلال خاصه، و خب الان جامعه طوری شده به نظر من که کلاً خانم‌ها و دخترها خرف برای زدن زیاد دارن و بهشون توجه می‌شه، و اون نگاهی که زن ناتوانه و یا زن خیلی از کارها رو نی‌متونه بکنه دیگه وجود نداره و به نظرم این تغییر توی فرهنگ و جامعه خیلی زیاد توی تصمیم‌گیری دخترها برای اومدن به دانشگاه تأثیر داشته (مشارکت‌کننده ۲۱).

خانم‌ها توانستند منزلت اجتماعی پیدا کنند، و یک استقلال هویتی و یا هر بحث دیگه پیدا کنند. زنان هویتی پیدا کرده‌اند که مربوط به خودشان است نه پدران یا برادران و ... تحصیلات می‌تواند در بازتعریف هویت زنان خیلی تأثیرگذار است. زنان آمده‌اند تا هویتی جدی را برای خود تعریف کنند تا دیگران برای آن‌ها تصمیم بگیرند (مشارکت‌کننده ۳۲).

باعث مشه [میشه] که هر زمان تصمیم به ازدواج گرفتند، زنان آگاهی باشند که به بهترین شکل حداقل آگاهانه‌تر فرزندانشون رو تربیت کنن و زندگی بهتری داشته باشند (مشارکت‌کننده ۱۴).

ناترازی تعمیم‌یافته به این معناست که ورود روزافزون دختران در مقایسه با ترک تحصیل فزاینده پسران، باعث عدم تعادل و توازن در سطوح مختلف جامعه شده است؛ از سطح روابط و تعاملات اجتماعی در دانشگاه گرفته تا سطوح گسترده‌تر در ساحت فرهنگ و خانواده. ورود دختران باعث ناهماهنگی در تناسب ازدواج با پسران هم‌سن‌وسال آن‌ها شده است. در حالی که بسیاری از پسران وارد دانشگاه نمی‌شوند، ورود فزاینده دختران به دانشگاه به نوعی بی‌تعادلی به موضوع ازدواج، مجرد ماندن بسیاری از دختران به‌ویژه در سطوح تحصیلات تکمیلی و در نهایت تغییر در ساختار نهادی خانواده و فرهنگ در جامعه می‌انجامد. دختران، بعد از یک دوره تحصیل ۱۲ ساله که تماماً در مدارس دخترانه بوده‌اند، انتظار دارند با فضایی از هر دو جنسیت در دانشگاه مواجه شوند. این فضا، باعث شناخت بیشتر آن‌ها از جنس مخالف و شیوه‌های تعامل و گفت‌وگو با او خواهد شد که در نهایت به ارتقای دانش و شناخت در مسیر زندگی خواهد انجامید. با وجود این، چنین انتظاری در فضای دانشگاهی که زنانه شده است اتفاق نمی‌افتد. از آنجایی که فرهنگ ما، بنا به دلایل مذهبی، ارزش‌ها و هنجارهای این جامعه، موجب شده تا آگاهی جنسیتی اندکی میان دو جنس نسبت به جنس مخالف خویش ایجاد شود، دختران دانشگاه را بستری برای تعامل و آشنایی با خصوصیات جنس مخالف و ارتقای دانش و آگاهی در این زمینه می‌بینند. با شکل‌گیری کلاس‌ها و بعضاً رشته‌های تک‌جنسیتی، چنین امری عملاً اتفاق نمی‌افتد. لذا زمانی که وارد محیط دانشگاه شده و این فضای تعاملی شکل نمی‌گیرد، عدم آگاهی جنسیتی بازتولید می‌شود و آن‌ها از جنس مرد به عنوان جنسی ناشناخته یاد می‌کنند که می‌تواند زندگی شخصی و شغلی آینده آن‌ها را تحت‌الشعاع قرار دهد. نتیجه این امر هراس از گفت‌وگو با جنس مخالف، چالش در روابط و تعاملات، و سوء برداشت در روابط است. برخی از این زنان از تجربه چالش‌برانگیز ارتباطی با محدود پسران کلاس خود در زیست‌دانشگاهی‌شان گفته‌اند و باور دارند که این پسران به دلیل کم‌دانشی جنسیتی نوع گفت‌وگو محترمانه و رسمی با یک خانم را یاد نگرفته‌اند و در مواردی لحن آنان برای دختران توهین‌آمیز و

آزاردهنده قلمداد می‌شود. در شرایط کنونی جامعه با تفاسیر ذکر شده تحصیل برای پسران مسیری مطلوب برای آینده‌ای مطمئن نیست و آنها را دچار تعویق در دستیابی به شغل، ساخت زندگی، ازدواج و... می‌کند. وضعیت دختران نیز با وجود ادامه تحصیل، نامشخص و نامتعیین است. افزایش سن ازدواج دختران نیز از دلایل این زنانه‌شدگی دانشگاه‌ها محسوب می‌شود، زیرا فضای فراغتی که برای آنان ایجاد شده و فرصت تحصیلی پیش‌رو، آنها را مجاب به ادامه تحصیل می‌کند. به علاوه دانشگاه کارکردی دو وجهی در این امر ایفا می‌کند که دختران انتظار دارند گزینه مناسب، هم‌سطح و هم‌فکر خویش را در این فضا یافته و تحصیل به عاملی برای به تعویق انداختن فرصت ازدواجشان بدل شود. با توجه به رکود تحصیلی و عدم ادامه تحصیل در میان بسیاری از پسران، اگر شرایط ازدواج پیش بیاید، احتمالاً ناگزیرند که با فردی نامتناسب به لحاظ فرهنگی و به‌ویژه تحصیلی ازدواج کنند. چنین شرایطی نه تنها مشکلات تعاملی برای فرد به وجود خواهد آورد، بلکه بر کیفیت و تداوم نهاد خانواده تأثیر خواهد گذاشت.

ما دخترها، حالا نسل جدید شاید یکم بهتر شده باشه ولی همیشه گارد داریم و بلد نیستیم با جنس مخالفمون حرف بزنینم. ۱۲ سال تو مدرسه در مورد ارتباط با جنس مخالف هیچی یاد نگرفتی، حالا بیای تو محیط دانشگاه و اون هم این شرایطو ایجاد نکنه که بتونی با آقایون ارتباط داشته باشی و بدونی چجوری باید رفتار بکنی (مشارکت‌کننده ۵).

یکی از چیزایی که دانشجویان می‌گن و من می‌شنوم اینه که اینجا چه فرقی با دبیرستان کرد؟! ما دلمون می‌خواست هم کلاسی پسر داشته باشیم. اصلاً دانشجویان پسر اونایی که تک پسران سرکلاس خصوصاً ترمای اول می‌رفتن عقب کلاس می‌شستن، تنها می‌شستن یا یکی از دانشجویان ورودی جدید که پسره میاد جلو جلو، ردیف جلو می‌شینن. از دخترا دور می‌شینن. می‌دونید تعالی بینشون شکل نمی‌گیره (مشارکت‌کننده ۸).

از لحاظ فرهنگی بالاتر رفتن معدل تحصیلات دختران می‌تواند با تأثیر بر روی توقعات آنها بر روی آمار ازدواج و یا تغییر سبک زندگی تأثیر بگذارد و شاهد نسل جدیدی از زنان تحصیل‌کرده خواهیم بود که از نظر اجتماعی گام‌به‌گام خواسته‌های بیشتری را مطرح کرده و بعد از دانشگاه محیط جامعه را نیز از حیطه تسلط مردانه خارج می‌کنند (مشارکت‌کننده ۱۴).

۴-۵. رکود چندوجهی

دانشگاه و تحصیل، دیگر مثل گذشته انتظارات دانشجویان را برآورده نمی‌کند. در حالی که در گذشته دانشگاه معبری برای ورود به شغل، بازار کار و موفقیت بود؛ امروزه چنین

امری از مسیر دانشگاه اتفاق نمی‌افتد. به همین جهت است که بسیاری از پسران دیگر تمایلی برای ورود به دانشگاه ندارند. از نظر مشارکت‌کنندگان، پسران اشتغال را بر تحصیل ترجیح داده و زمانی که شغلی در راستای تحصیل، برایشان متصور نمی‌شود انگیزه تحصیل را از دست داده و وارد بازار کار می‌شوند. زیرا کسب مهارت، اشتغال و مال‌اندوزی را برای زیست مطلوب می‌دانند. می‌توان از ایستایی شغلی، بازار و ناهمנוایی اشتغال و تحصیل نام برد. زمانی که مردان با نگرش اقتصادی تحصیل را در راستای اشتغال نبینند، هنگام تصمیم‌گیری میان انتخاب فرصت اشتغال و تحصیل، ترجیح بر ترک تحصیل می‌دهند. از سوی دیگر، جامعه فعلی، به جامعه‌ای بازاری تبدیل شده و افرادی تمامی تصمیم‌گیری‌های خود را از صافی هزینه-سود می‌گذرانند و آنچه که کسب سود بیشتری را برای آنان در پیش دارد، برمی‌گزینند. بنابراین مردان نسبت به حضور در دانشگاه عقب‌نشینی کرده و به سمت مشاغل آزاد روی می‌آورند. از سوی دیگر، فضای علمی دانشگاه به دلیل رکود اجتماعی و اثرپذیر نبودن علم، جای خود را برای بخشی از دانشجویان به‌ویژه دختران به فضایی فراغتی داده است. حتی بعضی پسرها هم برای اینکه سربازی نروند به دانشگاه می‌آیند تا به نوعی گذران وقت و عمر شود. یکی از دیگر پیامدها رکود در علوم انسانی به‌ویژه در مباحث نظری است. در فضای زنانه مردان اجازه بحث پیدا نمی‌کنند و این باعث می‌شود مباحث اتر بماند. علاوه بر این که به دلیل عدم ورود بسیاری از استعداد‌های مردانه به علوم انسانی، این علوم از چشم‌اندازی مردانه مورد تحلیل و توجه قرار نخواهد گرفت. لذا، در سطح علمی نیز با فقر نظریه مواجه خواهیم شد. بسیاری از مباحث در کلاس‌ها در سطح ارائه می‌شود و نقد و بررسی قوی انجام نمی‌گیرد. ذهنیت مردان، نظری و تئوریک است و کاهش ورود پسران در رشته‌های علوم انسانی، باعث نوعی ناترازی معرفت‌شناختی خواهد شد.

من خودم وقتی که می‌بینم همه دختر هستن با اینکه یه پسر هستا همشون می‌گن کی میاد پس ما رو بگیره؟! چیزی که دیدم خیلی دنبال شوهرن. می‌گن کاش ما رشتمون فنی بود. کاش بریم فنی بخونیم (مشارکت‌کننده ۸).

در جامعه ما اولویت پسرها اشتغال و کسب سوده و توی این بازار، تحصیلات خیلی نمی‌تونه به کسب سود بهشون کمک کنه و ترجیح می‌دن زمانشون رو توی بازار کار صرف کنن تا اینکه بیان دانشگاه و درس بخونن (مشارکت‌کننده ۷).

یه فایزیم اومده بین همه که خیلی قرار نیست از توی تحصیلات پول در بیاد و حالا مردا بیشتر اهل اینن که باید پول در بیارن و اینا برای همین معتقدند که راه درآمد از تحصیلات نمی‌گذره (مشارکت‌کننده ۱۰).

به نظر من حداقل برای علوم و هنرهای محض علوم انسانی این فضای زنانه سمّ خالصه چون فلسفه، روانکاو، اسطوره‌شناسی اینها همه علمی هستن که در ذهن مردها شکل گرفته. همینطور که می‌گن زن نماد طبیعت و مرد نماد فرهنگ یا خدا پس زمانی که سر کلاس اسطوره‌شناسی نشستی که هم استاد زن هست و تمام همکلاسی‌ها هم بجز خودت زن هستن.... از همچین کلاسی نمی‌شه انتظار زیادی داشت (مشارکت‌کننده ۲۰).

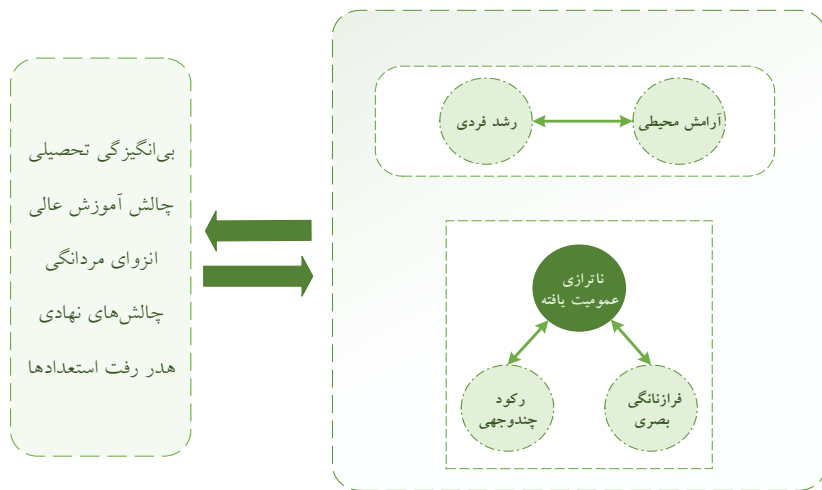
مطالب و مثال‌های ما مردها در کلاس بیشتر حول محور مسائل سیاسی روز و اقتصاد هست. خانم‌های کلاس بیشتر ترجیح می‌دهند پیرامون حقوق و توسعه و پیشرفت امکانات اجتماعی صحبت کنند (مشارکت‌کننده ۲۲).

۵. بحث و نتیجه‌گیری

تحقیق حاضر در پی کشف و واکاوی درک و تجربه اساتید و دانشجویان علوم اجتماعی از فضای نسبتاً تک‌جنسیتی و زنانه، بخصوص در علوم انسانی و اجتماعی در دانشگاه یزد می‌باشد. نتیجه تحقیق نشان داد که مشارکت‌کنندگان علیرغم اینکه ورود زنان به دانشگاه مسیرهای رشد فردی و تعالی اجتماعی را برای آن‌ها به همراه آورده است، اما نوعی تجربه ناامیدانه از این فضا دارند. فضای تک‌جنسیتی، فرصت رشد و شکوفایی را گرفته است. کلاس‌های درس رونق خود را از دست داده است، چرا که در یک فضای دو جنسیتی است که بحث‌های علمی بهتر پیش می‌رود. از آن جایی که در علوم اجتماعی بسیاری از مباحث حول مسائل مهم اجتماعی مثل جنسیت، خانواده، تعاملات و... است، خالی بودن کلاس‌ها از حضور دانشجویان پسر یکی خلاء جدی برای این موضوع به وجود آورده است. از سوی دیگر، فضای زنانه و تک‌جنسیتی، به ناترازی و عدم توازن در سایر ساحات زیست اجتماعی در کشور انجامیده است. ناترازی در تحصیلات عالی که در نتیجه کاهش جدی ورود پسران به دانشگاه و از سوی دیگر

افزایش و نسبت بالای ورود دختران به دانشگاه می‌باشد. این ناترازی می‌تواند بر فضای عمومی، فرهنگ عمومی و نیز فضای خانواده‌ها تأثیر بسزایی داشته باشد. محقق در نقشه مضمونی از مفهوم زنانه‌شدن نامتوازن سخن به میان آورده است (شکل ۱).

شکل ۱. نقشه مضمونی فضای تک‌جنسیتی و زنانه‌شدن محیط دانشگاه

همان‌طور که شکل ۱ نشان می‌دهد، ما با نوعی جامعه دانشگاهی زنانه و نامتوازن مواجه هستیم. هر کدام از مضامین تحقیق یکدیگر را تقویت می‌کنند. حتی رشد فردی که یک مضمون خارج از نقشه است، زمانی که در یک بستر نامتوازن قرار بگیرد، خود بر انباشت انتظارات، رکود چندوجهی و عدم توازن تأثیرگذار است. در واقع رشد که بایستی در خدمت تعالی باشد، در یک بستر ناتراز و نامتوازن، بدل به ضد خود شده و کژکارکردی‌های بستر نامتوازن را تشدید می‌کند. همان‌طور که شکل نشان می‌دهد ناترازی عمومی‌یافته به دو پیامد فرازانگی بصری و رکود چندوجهی می‌انجامد. در بالای مدل، فضای تک‌جنسیتی را که به رشد فردی و آرامش محیطی در میدان دانشگاه می‌انجامد نشان می‌دهد. در واقع فضای زنانه دو پیامد مثبت و سه پیامد ناخواسته به همراه خواهد داشت. در چنین فضایی، پیامد کلی برای نظام اجتماعی بی‌انگیزگی تحصیلی (حتی برای بعضی از مشارکت‌کنندگان)، چالش آموزش عالی (با کاهش رقابت و کم شدن ورود

پسران به دانشگاه)، انزوای مردانگی، چالش‌های نهادی (به‌ویژه برای نهادهایی مثل خانواده و حوزه فرهنگ) و در نهایت هدررفت استعدادها خواهد انجامید.

فارغ از هر نوع نگاه کلیشه‌ای، ارزش‌گذارانه و یا جنسیتی بایستی گفت که زنانه‌شدن و تک‌جنسیتی شدن فضای دانشگاه، در مجموع انتظارات مشارکت‌کنندگان (دختر) را برآورده نکرده است. با توجه به نتایج تحقیق می‌توان گفت که اگر چه تحصیلات عالی برای زنان و دختران یک فرصت بی‌بدیل به وجود آورده است، اما کاهش ورود پسران به دانشگاه و غفلت آن‌ها از تحصیلات عالی، پیامدهای غیرمنتظره و پیش‌بینی نشده‌ای را برای جامعه به وجود آورده است. در ابتدا یک زیست اجتماعی یکسان و بی‌رونقی را برای دختران به همراه آورده است. دخترانی که در طول سال‌های تحصیل تلاش می‌کردند که وارد دانشگاه شوند تا آگاهی و دانش بیشتر راجع به جنس مخالف، ارتقای سطح سواد، و اگر هم شرایط اقتضا کرد از مسیر دانشگاه وارد عرصه ازدواج و خانواده شوند، می‌بینند که دانشگاه میدانی است که چنین فرصت‌هایی دیگر در آن وجود ندارد. کلاس‌های تک‌جنسیتی و بی‌اعتنایی خیل‌کثیری از پسران برای ورود به دانشگاه، فرصت رشد و دانش اجتماعی را گرفته است. از سوی دیگر، دانشگاه پیامدهای پیش‌بینی نشده‌ای چون ناترازی و عدم توازن در میان دو گروه جنسیتی در جامعه انجامیده است. این امر خود می‌تواند پیامدهای ناگوارتری از قبیل تجرد قطعی برای دختران دانشگاه رفته و به‌ویژه برای دختران با مدارک تحصیلات تکمیلی، عدم توازن در تشکیل خانواده‌هایی که در آن پسر تحصیل کرده نیست و با همسر تحصیل کرده‌ای ازدواج کرده است و به تبع آن عدم تعیین در شیوه‌های فرزندپروری خواهد انجامید.

مقایسه تحقیق حاضر با بسیاری از یافته‌های تحقیقات پیشین همسویی وجود دارد. در این امر که دانشگاه فضایی مثبت برای زنان از نظر رشد در سطوح فردی و ابعاد اجتماعی به همراه داشته است، با تحقیقات رهبری^۱ (۲۰۱۶)، معینی‌فر^۲ (۲۰۱۲) زاهدی‌فر^۳ (۲۰۱۲) و مهران^۴ (۲۰۰۹) همسوست. اما معینی‌فر و مهران دو نکته مهم در تحقیقاتشان مطرح

1. Rahbari
2. Moinifar
3. Zahedifar
4. Mehran

کرده‌اند که تحقیق حاضر به بعضی از آن نکات پرداخته و پاسخ داده است. اول پیامدهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی ورود زیاد دختران به دانشگاه در مقابل وارد شدن کمتر پسران در دیدگاه معینی فر. واقعیت این است که همان طور که تحقیق نشان می‌دهد، مشارکت‌کنندگان چنین عدم تناسب جنسیتی را مسئله‌مند مطرح کرده‌اند. چرا که فرصت‌های ازدواج را از بسیاری از دختران به‌ویژه در مقاطع تحصیلات تکمیلی می‌گیرد. در بسیاری از رشته‌های تحصیلات تکمیلی به‌ویژه در علوم انسانی، دانشجویان دختر در حال تحصیل هستند. روشن است که پسران با مدرک کارشناسی هم نوعی نگرانی از ازدواج با چنین افرادی از نظر مدرک تحصیلی بالاتر دارند، چه رسد به افرادی که اصلاً وارد دانشگاه نشده‌اند. همچنین پیامدهای اقتصادی و فرهنگی گسترده‌تری نیز به همراه است. به‌طور مثال به لحاظ اقتصادی نه تنها پسران (که دانشگاه را به طور کلی رها کرده‌اند) بلکه دختران نیز به این نتیجه رسیده‌اند که از معبر دانشگاه نمی‌توانند وارد بازار کار شوند. پیامدهای فرهنگی مثل تأخیر در سن ازدواج و افزایش تجرد و تجرد قطعی که می‌تواند پیامدهای ناگزیرتری مثل روابط خارج از عرف را به همراه داشته باشد، نیز از پیامدهای غیرنیت‌مند تک‌جنستی شدن دانشگاه است.

در پاسخ به سؤال مهران (۲۰۰۹) که آیا در یک چارچوب «بازسازی جنسیتی» بایستی به ناتوانی و نابرابری علیه مردان در این زمینه پرداخته شود، بایستی گفت که جواب آری است. زمانی که پسران از نعمت تحصیلات عالی محروم شوند، پیامدهای فردی، اجتماعی و خانوادگی زیادی برای آن‌ها خواهد داشت. در ابتدا در محیط دانشگاهی که تعداد پسران کم است، صدای آن‌ها در مباحث علمی به جایی نخواهد رسید. نکته دیگر این است که فضای علمی از نعمت بسیاری از استعداد‌های مردانه محروم خواهد شد. این در واقع، نوعی نابرابری غیرنیت‌مند علیه مردان و پسران یک جامعه است که استعداد‌های آن‌ها وارد مسیر دانشگاه و تولید علم نمی‌شود. از سوی دیگر، جامعه‌ای که به لحاظ سطح سواد، نوعی نابرابری در میان جنسیت‌ها شکل بگیرد، پیامدهای ناگزیرتری در حوزه عمومی و به‌ویژه نهاد خانواده را به همراه خواهد داشت که طبق نتایج تحقیق حاضر به نفع مردان جامعه نخواهد بود. در مقایسه با سایر

مطالعات، یافته‌ها مؤید تحقیقات سفیری (۱۳۸۶) که انگیزه بیشتر تحصیلات به خاطر شغل و کسب درآمد در میان دختران و پیامد زنانه‌شدن دانشگاه را بالا رفتن سن ازدواج نشان داده است. همچنین موضوع تأخیر در سن ازدواج که در تحقیق حبیب‌پور گنابی و غفاری (۱۳۹۰) نشان داده شد مؤید یافته‌های این تحقیق است.

به لحاظ نظری، یافته‌های تحقیق حاضر در تایید یا راستای مفاهیم فمینیستی به‌ویژه فمینیسم رادیکال نیست. اگر چه توانمندسازی حق زنان است، اما سیاست‌ها بایستی در راستای توانمندسازی مردان و پسران جوانی که به هر دلیل از تحصیل محروم هستند، قرار گیرد. در رابطه با نظریه ارزیابی تأثیر می‌توان روی پیامدهای زنانه‌شدن دانشگاه تحت عناوین ناترازی تعمیم‌یافته و رکود چندوجهی می‌توان گفت که از پیامدهای وضعیت فعلی دانشگاه‌ها در ایران است. بدان معنا که خروج بخش زیادی از پسران از محیط‌های دانشگاهی، پیامدهای ناگواری برای نظام اجتماعی در امروز و آینده خواهد داشت. به نظر می‌رسد در آینده بسیاری از سازمان‌های دولتی و مدارس از نعمت داشتن کارمند یا معلم مرد محروم شوند. علاوه بر این که بسیاری از پسرنانی که وارد دانشگاه نمی‌شوند از نعمت هوش و استعداد بالایی برخوردارند و چنین غفلتی از نخبگان مرد غیرقابل جبران است. در این جهت پیشنهاد می‌شود که سیاست‌گذاران آموزش و پرورش و آموزش عالی، حداقل استعدادهای پسر را شناسایی و مورد حمایت جدی قرار دهند که در آینده جامعه از نعمت این خیل عظیم محروم نشود. این پیشنهاد مرتبط با سومین بحث نظری است که به سیاست‌گذاری‌های آموزشی مربوط می‌شود. در واقع سیاست‌گذاری‌ها بیشتر از آن که نگاه جنسیتی و ایدئولوژیک داشته باشد، بایستی مبتنی بر رویکرد حفظ و حمایت از استعدادهای قرار گیرد. در این صورت است که استعدادهای چه زنان و چه مردان در این مرز و بوم فرصت تحصیل و رشد در دانشگاه را به دست خواهند آورد و به همین نسبت نیز جامعه از حضور و تأثیرات آن‌ها بهره خواهد برد.

در مقایسه با یافته‌های تحقیقات مذکور بایستی گفت که تحقیق حاضر از دریچه‌ای متفاوت تجربه زیست در دانشگاه زنانه را نشان می‌دهد. این تجربه مبتنی بر انگیزه و تجربیاتی بسیار درخشان در بحث رشد فردی دختران است که البته پیامدهای غیرنیت‌مندی

نیز به همراه آن بوده است. پیامدهایی که در نهایت نوعی سرخوردگی در میان دختران انجامیده است. رشد در اینجا به یک پدیده غامض و پیچیده تبدیل شده است که به جای ایجاد فرصت، یک تهدید است. هر چه رشد بیشتر احتمال فرصت ازدواج که یکی از ارکان زیست در جامعه و فرهنگ ایرانی است، کمتر و به همین نسبت نیز احساس ناامیدی و سرخوردگی بیشتر خواهد شد. حتی در صورت ازدواج به‌ویژه اگر با فردی از نظر تحصیلاتی پایین‌تر از خود باشد، می‌تواند نگرانی‌ها و اضطراب‌های زیادی از جهت تفاوت نگرش و دیدگاه نسبت به زندگی، انتظارات از آن، و به‌ویژه موضوع تربیت فرزندان پیش خواهد آمد. لذا، اگر چه ورود زنان به دانشگاه نقطه امیدی برای این گروه است، اما تهدیدات بالقوه‌ای در فضای فعلی برای آن‌ها به وجود آورده است. در واقع، زنانه‌شدن دانشگاه مسئله نیست، بلکه غفلت از حضور پسران در دانشگاه مهم‌ترین مسئله است.

محقق بر این نظر است که زنانه‌شدن دانشگاه در ایران، برساختی از زنانه‌شدن بسیاری از ساحات به‌ویژه حوزه عمومی جامعه است. فارغ از هر نوع ارزش‌گذاری جنسیتی یا ایدئولوژیکی بایستی گفت که به هم خوردن توازن جنسیتی در دانشگاه و حوزه عمومی، می‌تواند پیامدهای جبران‌ناپذیری برای جامعه به همراه داشته باشد. از این منظر مباحث نظری، مفهومی و تحقیقات مبتنی بر شواهد بیشتری نیاز است تا به موضوع زنانه‌شدن جامعه ایران بپردازد. غفلت مردان از نهادهایی مثل خانواده، حوزه عمومی و دانشگاه، یک پدیده و مسئله جدید در تاریخ ایران است که به نظر می‌رسد در حال تبدیل شدن به یک ابرروند اجتماعی می‌شود. از این جهت مطالعات آتی روی این موضوع با تکیه بر شواهد یا مفهوم‌سازی و نظریه‌پردازی پیشنهاد می‌گردد.

محدودیت: تحقیق حاضر کیفی است و قابلیت تعمیم ندارد. درک و تجربه زنان و دختران در رشته‌های دیگر از جمله علوم فنی و مهندسی و علوم پایه نیازمند تحقیق و شواهد است. همچنین انجام مطالعات کمی و نیز تحقیق و مطالعه در مورد غفلت اجتماعی مردان (نیت‌مند یا غیرنیت‌مند) پیشنهاد می‌شود.

منابع

- برج، رابل جی. (۱۳۸۹). راهنمای عملی ارزیابی تأثیر اجتماعی (ترجمه محمدعلی رضانی و مرتضی قلیچ). تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.
- بکر، هنک؛ و ونکلی، فرنک (۱۳۸۸). راهنمای بین‌المللی برآورد پیامدهای اجتماعی (مترجم: هادی جلیلی). تهران: معاونت امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران، دفتر مطالعات اجتماعی و فرهنگی.
- پورخزایی، سعیده؛ مهران، گلنار؛ احمدی، پروین؛ و عدلی، فریبا (۱۴۰۲). مناسبات نظام آموزش عالی و جنسیت: تجربه زیسته در دانشگاه تک‌جنسیتی الزهرا. فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۱۵(۴)، ۱۶۹-۱۴۵. <https://doi.org/10.22035/isih.2023.5172.4941>
- حبیب‌پور گتایی، کرم؛ و غفاری، غلامرضا (۱۳۹۰). علل افزایش سن ازدواج دختران. زن در توسعه و سیاست، ۱۹(۱) ۳۴-۷.
- حسینی، راضیه؛ و اخوان کاظمی، مسعود (۱۳۹۹). ناچنبش زنان و تغییر در مناسبات اجتماعی در ایران. جامعه‌پژوهی فرهنگی، ۱۱(۲)، ۸۵-۵۹. <https://doi.org/10.30465/scs.2020.26330.2060>
- خادمی، عاطفه؛ و صادقی فسایی، سهیلا (۱۳۹۵). فراتحلیل ۴ دهه پژوهش در حوزه مشارکت زنان. مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان، ۱۴(۲)، ۳۴-۷۰. <https://doi.org/10.22051/jwsp.2016.2487>
- زمانی، مهسا؛ نوربخش، یونس؛ و نایی، هوشنگ (۱۴۰۰). ارائه الگو جهت ارتقای سلامت اجتماعی از طریق شبکه‌های اجتماعی (مورد مطالعه: شبکه اجتماعی اینستاگرام). مطالعات رسانه‌های نوین، ۲۸(۲)، ۴۲-۱. <https://doi.org/10.22054/nms.2022.63698.1277>
- سفیری خدیجه (۱۳۸۶). زنان و تحصیلات دانشگاهی. مسائل اجتماعی ایران، ۳، ۱۲۷-۱۰۱.
- صادقی، الهه (۱۴۰۰). سیاست جنسیت در ایران معاصر: نقش دولت در تغییر وضعیت و حقوق زنان (۱۳۹۲-۱۲۷۰). دولت‌پژوهی، ۷(۲۷)، ۸۷-۵۹. <https://doi.org/10.22054/tssq.2021.43143.710>
- صمیم، رضا (۱۴۰۲). زنان و دانشگاه در ایران [سخن سردبیر]. فصلنامه مطالعات دانشگاه، ۱(۳)، ۵-۶. <https://doi.org/10.22035/jous.0621.457>
- ظهیری‌نیا، مصطفی؛ و بهروزیان، بهروز (۱۳۹۱). مقایسه عوامل مؤثر در ورود زنان و مردان به دانشگاه. فصلنامه زن و جامعه، ۳(۴)، ۹۰-۶۹.
- فاضلی، محمد (۱۳۹۱). ارزیابی تأثیرات اجتماعی: سیاست‌ها، برنامه‌ها و طرح‌ها. تهران: انتشارات تیسنا.
- فاضلی، نعمت‌الله (۱۳۹۶). زنانه‌شدن شهر؛ با تأکید بر فضاهای شهری. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- لطفی، محمدحسن؛ امینیان، امیرحسین؛ نوری شادکام، محمود؛ قمی زادهو، اقدس؛ و زارع، مرضیه (۱۳۸۶). بررسی وضعیت سلامت روانی دانشجویان ورودی سال‌های ۸۱-۸۵. فصلنامه طب و تزکیه، ۱۶، ۶۶-۶۷.

- Atta, S. (2023). Iran witnessed increase in number of literate, educated women after Islamic Revolution. *Tehran Times*. Retrieved from <https://www.tehrantimes.com/news/486261/Iran-witnessed-increase-in-number-of-literate-educated-women>
- Hering, L., Baiardi, A., & Namini, J. E. (2021). *Female admission cap in higher education: The case of Iran*. No. TI 2021-073/V, Tinbergen Institute, Amsterdam and Rotterdam.
- Kharazmi University (2021). *Distribution of Iranian students and Gender*. Retrieved from: <https://iro.khu.ac.ir/find-68.26131.60650.en.html>
- Mehran, G. (2009). "Doing and undoing gender": Female higher education in the Islamic Republic of Iran. *International Review of Education*, 55, 541-559. <https://doi.org/10.1007/s11159-009-9145-0>
- Moinifar, H. S. (2012). Higher education of women in Iran: progress or problem?. *International Journal of Women's Research*, 1(1), 43-60.
- Nosrati, S., Sabzali, M., Arsalani, A., Darvishi, M., & Aris, S. (2023). Partner choices in the age of social media: are there significant relationships between following influencers on Instagram and partner choice criteria?. *Revista De Gestão E Secretariado*, 14(10), 19191-19210. <https://doi.org/10.7769/gesec.v14i10.3022>
- Nosrati, N., Tomraee, S., & Zamani, M. (2020). Beauty business in Iran: Does beauty make you healthy? *Socio-Spatial Studies*, 4(1), 1-11. <https://doi.org/10.22034/soc.2020.211920>
- Rahbari, L. (2016). Women in higher education and academia in Iran. *Sociology and Anthropology*, 4(11), 1003-1010. <https://doi.org/10.13189/sa.2016.041107>
- Richards, M., & Panfil, S.N. (2010). *Manual for Social Impact Assessment of Land-Based Carbon Projects*. Version 1. Forest Trends, Climate, Community & Biodiversity Alliance, Rainforest Alliance and Fauna & Flora International. Washington, DC. Retrieved from https://www.forest-trends.org/wp-content/uploads/imported/sia-manual_part-i_9-20-10-pdf.pdf
- Vanclay, F. (2003). International Principles For Social Impact Assessment. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 21(1), 5-12. <https://doi.org/10.3152/147154603781766491>
- Zahedifar, E. (2012). *Women in Higher Education in Iran: Student perceptions of career prosperity in the labour market* (Master's thesis). Universitetet I Oslo.

